

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

GEDMANTĖ KLENAUSKYTĖ
Teisės programos, civilinės teisės specializacijos,
magistrantūros dieninių studijų studentė

**SANDORIŲ FORMA IR JŲ NEGALIOJIMAS DĖL FORMOS TRŪKUMŲ.
TEISMŲ PRAKTIKA SPRENDŽIANT SANDORIŲ NEGALIOJIMO DĖL FORMOS
TRŪKUMŲ BYLAS**

Magistro baigiamasis darbas

DARBO VADOVAS:
Doc. dr. E. Baranauskas

Vilnius, 2007

TURINYS

IVADAS	3
1. SANDORIŲ FORMOS SAMPRATA	7
1.1. SANDORIŲ FORMA – IŠIMTIS IŠ SUTARTIES LAISVĖS PRINCIPO	7
1.2. SANDORIŲ FORMOS REIKŠMĖS ISTORINĖ RAIDA: konsensualizmas v formalizmas	9
1.3. SANDORIŲ FORMOS SAŲOKA IR FUNKCIJOS	11
2. ATSKIROS SANDORIŲ FORMOS RŪŠYS	16
2.1. ŽODŽIU SUDAROMI SANDORIAI	16
2.2. RAŠTU SUDAROMI SANDORIAI	17
2.2.1. Paprasta rašytinė forma	18
2.2.2. Elektroninėmis priemonėmis sudaryti sandoriai	27
2.2.3. Notarinė forma	30
2.3. KONKLIUDENTINIAIS VEIKSM AIS SUDARYTI SANDORIAI	36
3. SANDORIŲ FORMOS REIKALAVIMŲ NESILAIKYMO PASEKMĖS	39
3.1. SANDORIŲ NEGALIOJIMAS DĖL FORMOS TRŪKUMŲ	40
3.2. DRAUDIMAS REMTIS LIUDYTOJŲ PARODYMAIS	47
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS	54
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika

Su įvairiais sandoriais susiduriame kiekvieną dieną – tiek privačiame gyvenime, tiek verslo santykiuose. Nors sutarties laisvės principas apima sandorio šalių teisę apsispręsti, koku būdu jos užfiksuos savo valią, vis dėlto tam tikriems sandoriams įstatymai numato privalomus formas reikalavimus bei sandorių formos nesilaikymo teisinius padarinius. Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nustatyti formos reikalavimai priklauso nuo konkrečios sandorio rūšies, jo sudėtingumo, reikšmės. Vienų sandorių formai keliami mažesni reikalavimai, t.y. jie gali būti sudaryti konkludentiniais veiksmais ar žodžiu, kitiems – griežtesni, t.y. turi būti rašytiniai ar netgi patvirtinti notaro. Šiuolaikinėje teisėje pirmenybė teikiama konsensualizmo principui, tačiau kartais tam, kad sandoris galiotų, nepakanka vien šalių suderintos valios ir reikalaujama tam tikros jos išraiškos formos. Konsensualizmo principą įtvirtina 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos Konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių. Taip pat konsensualizmo principu pagrįsti ir UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai bei Europos sutarčių teisės principai.

1964 m. Lietuvos Respublikos civiliam kodeksui buvo būdingas griežtas formalizmas, tačiau 2001-07-01 įsigaliojęs naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (toliau tekste – CK) liberalizavo reikalavimus sandorių formai. Formalių reikalavimų sandorių formai sumažėjo, todėl kasdieninėje teisinėje praktikoje taikant naująjį CK kyla daugybė klausimų: kokia forma turi būti sudaromi konkretūs sandoriai? kada yra ribojama šalių teisė pačioms pasirinkti sudaromo sandorio formą? kokios kyla teisinės pasekmės, kuomet sandoris sudarytas nesilaikant formos reikalavimų? ir t.t.

Be to, sparčiai vystantis elektroninei komercijai vis aktualesniais tampa ir elektroninėmis priemonėmis sudaryti sandoriai. Niekam nekyla abejonių dėl elektroninių dokumentų patogumo: esant išplėtotoms telekomunikacijoms, juos galima labai greitai perduoti bet kur esantiems asmenims. Plėtojantiems verslą tarptautiniu mastu tai yra labai svarbu, o elektroninė komercija be elektroninių sandorių yra praktiškai neįmanoma. Naujajame CK įtvirtintas technologinio neutralumo principas, todėl labai aktualūs šiandienai klausimai, susiję su elektroninių sandorių atitikimu sandorių formai keliamiems reikalavimams ir jų teisinė galia.

Temos ištyrimo lygis ir darbo naujumas

Literatūros, analizuojančios sandorių formą ir jos nesilaikymo teisinės pasekmės beveik nėra. Autoriai savo darbuose paliečia tik kai kuriuos atskirus nagrinėjamos temos aspektus, tačiau nėra išsamios, kompleksinės – mokslinės sandorių formos ir jų negaliojimo dėl formos trūkumų analizės. Lietuvoje, kai kuriuos klausimus, susijusius su sutarčių forma bei jų negaliojimu dėl

formos trūkumų, vadovaudamasis 1964 m. CK nuostatomis bei užsienio šalių praktika, nagrinėjo V. Mikelėnas¹ (1996), testamentų formai keliamus reikalavimus analizavo V. Gaivenis² (1998), elektroniniu būdu sudarytų sandorių problemas nagrinėjo D. Sauliūnas³ (2004), V. Majūtė⁴ (2005) nagrinėjo notarinės sutarties formą, A. Dambrauskaitė analizavo sandorių negaliojimo pasekmes⁵ (2006). Reikalavimai sandorių formai yra gana glaustai aptarti CK I, V, VI knygų komentaruose.

Kitose šalyse šia tema rašė tokie mokslininkai kaip H. Kotz⁶ (1997), M. U. Брагинский⁷ (2000), K. Zweigert⁸ (2001), J. Beatson⁹ (2002), U. B. Матвеев¹⁰ (2002), E. McKendrick¹¹ (2005).

Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui konstatavus, jog *bylos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedentes, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintu*¹², didelis dėmesys skiriamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių analizei. Praktinių problemų išsprendimo svarbą ir jo būtinumą taip pat rodo ir Lietuvos Aukščiausiajame Teisme nagrinėjamų bylų skaičiaus gausa, tačiau kol kas nėra atlikta jokių tyrimų, kurie apibendrintų teismų formuojamą praktiką.

Taigi minėtos aplinkybės (t.y. doktrinoje sandorių forma ir sandorių negaliojimas dėl formos trūkumų nėra išanalizuoti, darbo tema yra nauja, aktuali tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu) bei ypatinga sandorių svarba civiliniuose teisiniuose santykiuose paskatino autorę imtis sandorių formos ir jos nesilaikymo mokslinės analizės bei pažvelgti į šia temą praktiniu aspektu.

Darbo problema – sandorių formos ir jų negaliojimo dėl formos trūkumų tyrimų stoka.

Darbo objektas – sandorių formos, jų negaliojimo dėl formos trūkumų institutas Lietuvoje ir kai kuriose užsienio valstybėse.

Darbo dalykas – Lietuvos Respublikos, Europos Sąjungos ir kai kurių kitų užsienio valstybių teisės normos, reglamentuojančios sandorių formą, jos nesilaikymo teisinės pasekmės, šių normų aiškinimo ir taikymo praktika, teisinė literatūra. Tačiau pagrindinis dėmesys šiame darbe skiriamas Lietuvos privatinės teisės normoms, reglamentuojančioms sandorių formą ir

¹ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. – Vilnius: Justitia, 1996. P. 292-312.

² Gaivenis V. Turto paveldėjimas. – Vilnius: Justitia, 1998. P. 43-67.

³ Civilka M., Lamanauskas T. ir k.t. Informacinių technologijų teisė. – Vilnius: NVO teisės institutas, 2004.

⁴ Majūtė V. Notarinė sandorių forma//Juristas. 2005, Nr. 5. P. 15-19.

⁵ Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S), – V., 2006.

⁶ Kotz H., Flessner A. European contract law, Volume one: Formation, validity and content of contracts; contracts and third parties. - Oxford University press, 1997.

⁷ Брагинский М. И. Договорное право. Книга 1. Москва, 2000.

⁸ Zweigert K. Lyginamosios teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 307 – 319.

⁹ Beatson J. Anson's law of contract. 28'th Editon. - Oxford: Oxford University press, 2002. P. 63 – 79.

¹⁰ Матвеев. И. В. Правовая природа недееспособных сделок. - Москва, 2002.

¹¹ McKendrick E. Contract law: text, cases and materials. Second edition. – Oxford University press, 2005.

¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006-03-28 nutarimas „Dėl LR Konstitucinio teismo įstatymo 62 str. 1 d. 2 p. 69 str. 4 d., LR Teismų įstatymo 11 str. 3 d., 96 str. 2 d. atitikties LR Konstitucijai“// Valstybės žinios. 2006.

teismų praktikai, susijusiai su sandorių forma bei jos nesilaikymo teisinėmis pasekmėmis. Siekiant nuodugniau ir visapusiškiau atskleisti sandorių formai keliamus reikalavimus, pabrėžti jų trūkumus ir privalumus, darbe analizuojami (jų detalai nenagrinėjant) ir kai kurie tarptautiniai teisės aktai.

Darbo tikslas – atskleisti sandorių formos esmę, išanalizuoti galiojančius teisės aktus, reglamentuojančius sandorių formai keliamus reikalavimus bei jų nesilaikymo teises pasekmes, atskleisti praktikoje kylančias problemas, pateikti jų sprendimo būdus.

Darbo uždaviniai:

1. Suformuluoti sandorių formos sąvoką.
2. Surinkti ir išanalizuoti mokslinę literatūrą, teismų praktiką, tarptautinius dokumentus, reglamentuojančius sandorių formą.
3. Išnagrinėti sandorių formos ir jos nesilaikymo teisinį reglamentavimą Lietuvos ir užsienio valstybėse.
4. Aptarti sandorių formos reikalavimų tikslus ir funkcijas.
5. Atskleisti teisinio reglamentavimo trūkumus ir spragas.

Darbo hipotezės:

1. Reikalavimai sandorių formai mažėja: svarbiau sandorių turinys, o ne forma.
2. Sandorių formos reikalavimai – išimtis iš sutarčių laisvės principo.
3. Elektroniniu būdu sudarytos sutartys prilyginamos paprastai rašytinei sutarčių formai.
4. Sandorių formos nesilaikymas gali sukelti dvejopo pobūdžio teises pasekmes: sandorių negaliojimą arba draudimą remtis liudytojų parodymais.
5. Tik išimtiniais atvejais sandorių formos nesilaikymas lemia sandorio negaliojimą.

Darbo metodai:

- sisteminės analizės metodas – siekdama visapusiškai išnagrinėti tyrimo objektą bei atskleisti sandorių formos esmę ir reikšmę, autorė vadovavosi viso CK normų sistema, kitų teisės aktų normomis, teismų praktika ir kitais šaltiniais.
- lyginamasis metodas – naudojamas lyginant skirtingų teisės sistemų keliamus reikalavimus sandorių formai; nustatant sandorių formos tikslus bei veiksnius, darančius įtaką sandorių formai keliamiems reikalavimams;
- istorinis metodas – leido autorei atskleisti reikalavimų, keliamų sandorių formai, raidą.
- lingvistinis metodas – padėjo autorei atskleisti teisės normų turinį, analizuojant jas pagal gramatikos, sintaksės bei kitas kalbos taisykles.

- mokslinės literatūros analizė – šis metodas pasirinktas todėl, kad norint tinkama kryptimi atlikti tyrimą, būtina žinoti, kokios sritys jau analizuotos, kokie rezultatai gauti, kokios išvados padarytos;
- apibendrinimo metodas – jo pagalba autorė išskyrė bendruosius sandorių formai taikomus principus, dėsningumus, mokslines paradigmas; taip pat šio metodo pagalba darbo pabaigoje apibendrinami tyrimo metu gauti literatūros, dokumentų analizės bei kiti tyrimo duomenys.
- loginis metodas – padėjo išnagrinėti iškeltas problemas ir pateikti jų sprendimo variantus.
- dokumentų analizė – naudojama analizuojant teismų praktiką, tiriant galiojančius teisės aktus, reglamentuojančius sandorių formai keliamus reikalavimus bei jų nesilaikymo teisinius padarinius.

Darbo struktūra:

Šį darbą sudaro įvadas, trys dėstomosios dalies skyriai bei išvados. Pirmajame skyriuje analizuojama sandorių formos istorinė raida, jos reikšmė bei funkcijos, pateikiamas siūlomas sandorių formos apibrėžimas, aptariamas sandorių formos ir sutarties laisvės principo santykis. Antrajame šio darbo skyriuje nagrinėjamos atskiros sandorių formos rūšys bei joms keliami reikalavimai. Trečiasis skyrius skirtas sandoriams, sudarytiems nesilaikant formos reikalavimų. Jame, pateikiant teismų praktikos pavyzdžius, analizuojamos sandorių formos nesilaikymo teisinės pasekmės – sandorių negaliojimas bei draudimas remtis liudytojų parodymais.

1. SANDORIŲ FORMOS SAMPRATA

„Forma sandoriui – kaip spaudas monetoms. Atsiskaitydami monetomis, kurios išlietos pagal tam tikrą standartą, mes nenustatinėjame jų sudėties ir svorio, ko negalėtume išvengti, jei atsiskaitymui būtų naudojamos ne išlietos monetos, o pats metalas. Taip pat ir formalių reikalavimų laikymasis sudarant sandorius padeda teisėjams išvengti papildomo tyrimo, siekiant nustatyti sandorių sudarymo faktą”

(Ihering)

1.1. SANDORIŲ FORMA – IŠIMTIS IŠ SUTARTIES LAISVĖS PRINCIPŲ

Šiuolaikinėje privatinėje teisėje sutarties laisvės principas – vienas iš pamatinių sutarčių teisės ir civilinių santykių teisinio reglamentavimo principų¹³. Šis principas užtikrina civilinės apyvartos dalyviams galimybę patiems laisva valia, be išorinio įsikišimo, nusistatyti tarpusavio teises ir pareigas. Taip pat šis principas apima ir šalių teisę susitarti dėl valios išraiškos formos (tačiau tai nėra absoliučios teisės): Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje *AB „Molesta” v AB „Spauda”* konstatavo, jog *sutarties laisvės principas apima taip pat teisę savarankiškai nuspręsti dėl sutarties turinio bei formos, išskyrus atvejus, kai tam tikras sutarties sąlygas ar jos turinį, taip pat formą nustato imperatyviosios įstatymo normos arba tam tikrų sąlygų reikalauja viešoji tvarka, teisės principai, gera morale*¹⁴. Toks reglamentavimas atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 46 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą asmens ūkinės veiklos laisvės ir iniciatyvos idėją, kuri inter alia apima ir laisvę sudaryti sutartis. „Sutarčių sudarymo laisvė – tai sukonkretinta išraiška tokių Konstitucijoje įtvirtintų vertybių kaip asmens laisvė (21 str.), nuosavybės neliečiamumas (23 str.), asmens ūkinės veiklos laisvė (46 str.). Taigi sutarčių sudarymo laisvė gali būti vertinama kaip konstitucinio lygmens garantija¹⁵.”

„Civilinėje teisėje vyrauja dispozityvus reglamentavimo metodas, todėl ir šios teisės šakos normos dažniausiai nustato tik tam tikras gaires, kuriomis vadovaudamiesi asmenys turi teisę pasirinkti savo elgesio variantą¹⁶”. Dažniausiai ši asmens autonomijos teisė įgyvendinama sudarant įvairius sandorius. Sandoriu laikomas vieno ar kelių civilinės teisės subjektų laisvas, teisėtas valios išreiškimo aktas, išreikštas teisės aktams neprieštaraujančiu būdu ir forma, kuriuo siekiama sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas. Atsižvelgiant į sandorio apibrėžimą bei sistemiškai analizuojant CK normas (1.2 str., 4.47 str. 6.2 str., 6.156 str.), galima

¹³ Nors šis principas jau seniai buvo žinomas, Lietuvoje jis formaliai įtvirtintas tik naujame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. Iki tol sutarties laisvės principas egzistavo tik teoriniame, praktiniame lygmenyje.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-09-20 nutartis civilinėje byloje UAB „Molesta” v UAB „Spauda”, Nr. 3K-3-501/2006.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996-11-20 nutarimas “Dėl LR butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo LR Konstitucijai”//Valstybės žinios. 1996, Nr. 114 – 2643.

¹⁶ Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S), – V., 2006. P. 15.

daryti išvadą, jog šalių susitarimas yra vienas iš pagrindinių prievolių atsiradimo pagrindų, tačiau civilinės apyvartos dalyvių veiksmai teises pasekmes sukurs tik tuo atveju, jei jų išreikšta valia atitiks įstatyme numatytus reikalavimus, t.y. sandorių galiojimo sąlygas.

CK 6.159 str. nurodyta, jog sutarties galiojimui pakanka šalių susitarimo, o tam tikrais įstatymų numatytais atvejais tam, kad sandoris galiotų, dar reikia jog jis būtų sudarytas atitinkama forma. Tačiau, autorės manymu, būtų neteisinga teigti, jog šių sąlygų pakanka sandorio galiojimui. Kokios yra kitos sandorio galiojimo sąlygos, nustatoma sistemiškai aiškinant CK normas. E. Baranauskas išskiria šias sandorių galiojimo sąlygas:

- 1) fizinis asmuo turi būti veiksnus, o juridinis asmuo turi turėti atitinkamą teisnumą;
- 2) valios išraiška turi atitikti sandorio dalyvių tikrąją valią;
- 3) sandorio turinys turi neprieštarauti imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei;
- 4) sandoris turi būti išreikštas įstatyme reikalaujama forma¹⁷.

Taigi, kaip matome, sutarčių laisvės principas, kaip ir kiti teisės principai, nėra absoliutus¹⁸. „Absoliuti sutarčių laisvė nėra galima, nes tai kenktų verslo santykiams, galėtų pažeisti kitų asmenų interesus. Sutarčių laisvę riboja ne tik imperatyvios teisės normos, bet ir visuomenės moralės bei sąžiningumo principai. Esant pakankamam pagrindui – silpnesnės šalies interesas, viešoji tvarka, visuomenės interesas, kreditoriausias interesas – valstybė gali daryti poveikį ir sutartiniam santykiams.¹⁹” Anot prof. A. Vaišvilos, teisės principai „neturi savarankiškos būties, o tik skirtingai išreiškia tą pačią jiems bendrą teisę – leidimų ir paliepiamų pusiausvyrą. Ši pusiausvyra <...> nustato kiekvieno principo <...> ribas: tokios ribos yra ne kas kita, kaip kito teisės principo buvimas²⁰”. Siekdama suderinti skirtingų asmenų skirtingus interesus valstybė nustato įvairius apribojimus – riboja asmenų, sudarinėjančių sandorius, valios išraišką. Kaip jau minėta, tokie ribojimai gali būti pateisinami silpnesnės šalies interesų gynyba, trečiųjų asmenų interesų apsauga, visuomenės interesais, siekiu apsaugoti verslo santykius ir garantuoti jų stabilumą bei patikimumą, tačiau bet koks sutarties laisvės principo ribojimas turi būti protingas, pagrįstas bei būtinas. Autorė pritaria A. Dambrauskaitės nuomonei, jog „ribojant sutarčių laisvę, svarbią reikšmę turi pačia bendriausia forma įstatyme įtvirtinta taisyklė dėl sandorių <...>

¹⁷ Papirtis L., Baranauskas E., Kiršienė J. ir k.t. Civilinė teisė. Bendroji dalis. II tomas. -V., 2005. P. 28-29.

¹⁸ Sutarčių laisvės principą riboja kiti teisės principai (pvz. nuosavybės neliečiamybės, sąžiningumo) bei imperatyvios teisės normos.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002-06-05 nutartis civilinėje byloje *Utenos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. A. Trinkūnas ir V. Raugo individuali įmonė*, Nr. 3K-3-831/2002 m.

²⁰ Vaišvila A. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2004. P. 155.

negaliojimo²¹.” Kaip vienas iš sandorių negaliojimo pagrindų, nurodytas CK 1.93 str., yra ir *sandorio negaliojimas dėl įstatymų reikalaujamos sandorio formos nesilaikymo*²².

Taigi, vadovaujantis sutarčių laisvės principu, šalys pačios gali pasirinkti, kokia forma bus sudarytas sandoris, tačiau tam tikrais, įstatyme numatytais atvejais, jos turi laikytis sandorio formai keliamų reikalavimų, nes priešingu atveju gali kilti sandorių formos reikalavimų nesilaikymo padariniai. Pripažinę, kad sandorių negaliojimo institutas yra sutarčių laisvės principo ribojimas, galime teigti, jog įstatyme nustatyti privalomi reikalavimai sandorių formai yra ne kas kitas, kaip sutarčių laisvės principo ribojimas. „Privalomi formos reikalavimai šiandien visur pripažįstami išimtimi iš sutarties laisvės principo.²³” Taigi, galima daryti išvadą, jog asmuo turi atsakyti ne tik už savo veiksmus ar ketinimus, bet ir už netinkamą jų išraiškos formą²⁴, bet jokių būdu valios išraiškos reikšmės nedera suabsoliutinti, nes CK 1.93 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, jog *įstatymų reikalaujamos formos nesilaikymas sandorį daro negaliojančiu tik tuo atveju, kada toks negaliojimas išakmiai nurodytas įstatymuose*. Tačiau sandorių formos svarba ne visais laikais buvo vienodai suvokiama.

1.2. SANDORIŲ FORMOS REIKŠMĖS ISTORINĖ RAIDA: konsensualizmas v formalizmas

Sandorių formos, kaip vienos iš sandorio galiojimo sąlygų, reikšmė skirtinguose istoriniuose perioduose kito. Romėnai nepripažino sutarties formos laisvės principo, todėl galima teigti, kad daugumai sutarčių buvo būdingas formalizmas. Čia itin griežtai buvo laikomasi reikalavimų keliamų sandorių formai, o formos laikymasis buvo suprantamas kaip privaloma sąlyga tam tikrų teisinių pasekmių atsiradimui. Romėnai sudarydami sutartis turėdavo tiksliai ištartai griežtai nustatytas frazes ir atlikti tam tikrus judesius²⁵, pvz. paliesti daiktą ar asmenį ir t.t. Sudarydamos kitus sandorius šalys savo valią galėdavo išreikšti įvairiausiais būdais, todėl tokie sandoriai buvo vadinami neformaliais. „Senoji ius civile žinojo tik formalius sandorius, o vėliau pamažu pripažįstama <...> ir tam tikrų neformalių sutarčių. Senosios sutarties formos dažnai maskavo tikrąją šalių valią. Vėliau vis daugiau dėmesio kreipiama į šalių vidinę valią.”²⁶

Formalizmas prioritetą teikė šalių valios išorinei išraiškai, todėl buvo reikalaujama, kad sutartys būtų sudarytos laikantis tam tikrų formos reikalavimų, t.y. sudarytos raštu, šalių ar

²¹ Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S), – V., 2006. P. 19.

²² Šiuolaikinė civilinė teisė idėja, jog nustatytos formos nesilaikymas daro sandorį negaliojančiu, perėmė iš romėnų teisės.

²³ Zweigert K. Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 307.

²⁴ Šia idėją palaikė “valios išraiškos”; “pasitikėjimo”; “apyvartos” teorijų šalininkai.

²⁵ Romėnų teisėje buvo žinoma stipuliacija, t.y. tam tikra privaloma forma išreikštas asmens pažadas. Tai dažniausiai būdavo žodinė sutartis, kuri pasireiškėdavo vieno asmens klausimu ir kito asmens atsakymu į tą klausimą.

²⁶ Nekrošius I. Nekrošius V. Vėlyvis S. Romėnų teisė. – Vilnius: Justitia, 1999. P. 214.

liudytojų pasirašytos, antspauduotos, įregistruotos ir t.t. Šių reikalavimų nesilaikymas dažnai šalims sukelia neigiamas pasekmes: daro sutartį negaliojančia, atima teisę remtis liudytojų parodymais.

Prireikė daugybės metų tam, kad būtų atsisakyta romėnų teisės keliamų formalių reikalavimų sandoriams. Viena iš priežasčių, dėl kurių labai ilgai buvo laikomasi formalių reikalavimų yra ta, kad šalims labiau apsimokėdavo sudaryti sandorius raštu, kad vėliau būtų lengviau įrodyti šalių ketinimą sudaryti sandorį, jo turinį, identifikuoti sandorio šalis. Tačiau laikui bėgant tokie reikalavimai vis labiau apsunkindavo sparčiai besivystančius ekonominius ir teisinius santykius. Kadangi skirtingų valstybių teisės aktai nustato nevienodus reikalavimus sandorių formai ir sudarant tarptautinį sandorį gali būti pažeisti vienos iš valstybių teisės aktai, reglamentuojantys sandorių formą, formalūs reikalavimai trukdo ir tarptautinių ekonominių santykių plėtrai, taip pat reikalauja papildomų išlaidų bei nemažai laiko (notaro tvirtinamiems sandoriams reikia pateikti daugybę pažymų, dokumentų, kurių gavimui tenka sugaišti nemažai laiko) ir pan. Toks valstybės kišimasis į privačius šalių tarpusavio santykius buvo laikomas nepagrįstu ir menkinančiu šalių valią, todėl pamažu civilinėje teisėje formalizmą ėmė keisti konsensualizmo (lot. sutikimas, bendra nuomonė) principas. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje teigiama, jog *konsensualizmo principas sutarčių teisėje reikalauja atskleisti tikruosius šalių ketinimus, o ne vien analizuoti rašytinės sutarties formą, jos teksto reikšmę*²⁷. Taigi, šis principas reiškia, jog sutartiniams santykiams atsirasti turi pakakti šalių valios išraiškos, t.y. neturi būti reikalaujama jokių kitų sutarties egzistavimo ar galiojimo sąlygų. Šis principas įtvirtintas ir tarptautiniuose dokumentuose. 1980 metų Jungtinių Tautų Vienos konvencijos dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių 11 str. teigiama, jog „nereikalaujama, kad pirkimo – pardavimo sutartis būtų sudaryta arba patvirtinta rašytine forma, arba atitiktų bet kokią kitą reikalavimą formos atžvilgiu. Ji gali būti įrodinėjama bet kokiomis priemonėmis, tarp jų ir liudytojų parodymais²⁸“. Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto parengtų UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų 1.2 str. taip pat „nėra reikalavimo, kad sutartis privalo būti sudarytos raštu ar įrodinėjamos rašytiniais įrodymais. Sutartis gali būti įrodinėjama visomis priemonėmis, įskaitant liudytojų parodymus²⁹“. Europos sutarčių teisės principų 2.101 str. 2 d. taip pat matomas siekis sumažinti formos reikalavimų reikšmę: „neturi būti reikalaujama, kad sutartis būtų sudarytos arba patvirtintos rašytine forma ar atitiktų kitokius reikalavimus formos atžvilgiu. Sutartis gali

---

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-03-15 nutartis civilinėje byloje V. Odincov v S. Marko, Nr. 3K-3-324/2000.

²⁸ 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių/Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283.

²⁹ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts;

<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-07-23.

būti įrodinėjama bet kokiomis priemonėmis, įskaitant ir liudytojų parodymus³⁰”. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šiuose dokumentuose konsensualizmo principas plačiai deklaruojamas komercinių sutarčių atžvilgiu. Visai kitokia padėtis, kai kalbame apie vartojimo sutartis, todėl būtų klaidinga manyti, kad šiuolaikinėje sutarčių teisėje formalumai daugiau nėra svarbūs.

Taigi nepaisant to, jog šiuolaikinei sutarčių teisei labiau būdingas konsensualizmas nei formalizmas, kai kurių formalių reikalavimų laikomasi ir šiandien. Nacionalinėje teisėje pirmenybė teikiama konsensualizmui, tačiau jis yra derinamas su formalizmo principu³¹. Autorės manymu, tai visiškai teisinga, kadangi valia (nepaisant to, kad ji yra pagrindinis, tačiau ne vienintelis, civilinės apyvartos dalyvių teisių santykių atsiradimo šaltinis) tėra tik vidinis psichologinis asmens veiksmų elementas ir faktinę bei teisinę reikšmę ji įgyja tik tada, kai yra išreiškiama tam tikra objektyvia forma, t.y. žodžiu, raštu ar konkludentiniais veiksmais.

1.3. SANDORIŲ FORMOS SĄVOKA IR FUNKCIJOS

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas pateikia tokį formos apibrėžimą:

- 1) daikto pavidalas;
- 2) kūrinio išraiška, vaizdavimo būdai;
- 3) daikto, reiškinių, vyksmo reiškimosi būdas³².

Civilinio kodekso 1.71 str. nėra pateikta sandorių formos sąvoka. Jame tik nurodyta, kokia forma gali būti sudaromi sandoriai.

Civilinio kodekso komentaro pirmojoje knygoje sandorių forma laikoma „sandorį sudarančių asmenų valios išraiška³³”. Tačiau, autorės nuomone, šis apibrėžimas nėra pakankamai tikslus. Teigdami, kad sandorių forma yra valios išraiška, sutapatinsime valios išraiškos ir sandorių formos sąvokas, o tai nėra tas pats. Visų pirma, tokią išvadą galima daryti atsižvelgiant į tai, kad sandorių forma (1.71 str.) ir valios išreiškimo forma (1.64 str.) yra reglamentuojamos skirtinguose CK straipsniuose. Be to, valios išreiškimo forma yra platesnė sąvoka ir apima tokius valios išreiškimo atvejus, kurie nepatenka į sandorių formos sąvoką, pvz. tylėjimas įstatymo ar šalių numatytais atvejais gali būti valios išreiškimo forma, bet nėra laikomas sandorio forma. Sudarant atitinkamus sandorius pirmiausiai siekiama atskleisti savo valią kitam asmeniui ir užfiksuoti šalies valią atitinkamu būdu. Lietuvos Aukščiausiasis teismas byloje *G. Šukutis v M.*

³⁰ The Principles of European contract law. Part III/edited by Lando O., Beale H. – The Hague: Kluwer law international, 2002. P. 137.

³¹ Taip yra todėl, kad tiek klasikinė valios teorija, tiek valios išraiškos teorija atspindi kraštutinius požiūrius į sutarčių prigimtį. Todėl teisės kūrėjai siekia derinti abu šiuos požiūrius.

³² Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. Red. Keinys S. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

³³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 166.

Šukutis³⁴ analizuodamas, kokie įpėdinio valios išreiškimo veiksmai laikomi palikimo priėmimu, konstatavo, jog *sandoriui sudaryti nepakanka tik vidinės valios, o būtina asmens valią išreikšti įstatymo nustatyta forma ir terminais, kad jo valią žinotų kiti asmenys. Tik toks valios išreiškimas gali sukelti civilines teises pasekmes.*

Todėl, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, sandorių formos apibrėžimą reikėtų papildyti taip: **sandorių forma – būdas užfiksuoti sandorį sudarančių asmenų valios išraišką, kurio dėka šalies (šalių) valia tampa žinoma, prieinama savo adresatui.**

Sandorių formos funkcijos

Taigi, atsižvelgiant į sandorių formos apibrėžimą, formos svarbą bei teisės doktriną, galima išskirti tokias sandorių formos funkcijas:

- 1) *Įrodinėjimo funkcija* – tai istoriškai seniausia sandorių formos reikalavimų funkcija. K. Zweigert nurodo, jog „kol teisminiame procese buvo privalomos sudėtingos įrodinėjimo taisyklės <...> slėpė pavojus, kad tariamos žodinės sutarties įrodymui ieškovas prieš teismą duos neteisingus parodymus, melagingai prisieks.³⁵“ Taigi, nustatant tam tikrą privalomą sandorio formą, buvo siekiama išvengti šalių nesąžiningų ketinimų. Įrodyti, kad sandoris yra sudarytas, palengvina įvairūs būdai: rašytinės formos reikalavimai, priesaika ar kitų asmenų paliudijimas, notaro patvirtinimas ir t.t. Kartais formos reikalavimai reikalingi tam, kad būtų galima atskirti derybas nuo sutarties sudarymo. Jei šalys sudaro žodinį sandorį, jos gali ir nesutarti, nuo kurio momento baigėsi derybos dėl sandorio sąlygų ir buvo pasiektas šalių susitarimas, kuris yra įpareigojantis ir turi būti vykdomas. Jei sandoris yra rašytinės formos – tai nustatyti žymiai lengviau. Sandorių forma, esant ginčui tarp šalių, yra įrodymas, jog sandoris tikrai egzistuoja ir padeda atskleisti sandorio turinį³⁶. Taigi privalomos sandorio formos nustatymas padeda įrodyti ne tik sandorio sudarymo faktą, bet ir padeda nustatyti jo turinį, nes pateikus atitinkamą rašytinį dokumentą preziumuojama, jog jame nustatytos šalių teisės ir pareigos, bei minimi faktai yra išsamūs ir teisingi. Ši prezumpcija gali būti paneigta, todėl kilus ginčui dėl sutarties sąlygų turi būti vadovaujama sutarčių aiškinimo taisyklėmis (CK 6.193 str.). Kad sandorių forma turi didelę reikšmę įrodinėjimo procesui, atskleidžia ir tai, jog formos nesilaikymas, jei tai nėra imperatyviai nurodyta įstatyme, nelemia sandorio

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002-09-24 nutartis civilinėje byloje G. Šukutis v M. Šukutis, Nr. 3K-7-829/2002.

³⁵ Zweigert K. Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 308.

³⁶ Tam tikrais atvejais, net ir raštu išreiškusi savo valią sandorio šalis galės nevykdyti tokio susitarimo, o kita šalis neturės teisinio pagrindo reikalauti, kad būtų įvykdyti įsipareigojimai. Tai būdinga realinėms sutartims, kurios laikomos sudarytomis tik tuomet, kai viena šalis perduoda sutarties dalyką kitai šaliai (pvz. dovanojimo, panaudos sutartys). Todėl pažadas dovanoti, ar neatlygintinai perduoti ar suteikti laikinai naudotis tam tikrus daiktus nėra laikoma sutartimi ir teisiškai neįpareigoja.

formos negaliojimo, o sukelia tik neigiamas procesines pasekmes, pvz. „angloamerikiečių teisėje laisva forma sudaryta sutartis yra neskundžiama; Prancūzijoje negali būti įrodinėjama.³⁷” Neigiamos procesinės pasekmės numatytos ir mūsų šalyje. CK 1.93 str. 1 d. nurodyta, jog įstatymų reikalaujamos formos nesilaikymas sandorį daro negaliojančiu tik tuomet, kai tai numato įstatymas. Jei tokių pasekmių įstatymas nenumato, kyla kiti teisiniai padariniai, t.y sandoris galioja, tačiau kilus ginčui dėl sandorio sudarymo ar įvykdymo fakto negalima remtis liudytojų parodymais (taip tarsi pašalinant nepatikimus liudytojų parodymus).

- 2) *Rimtumo (perspėjamoji) funkcija* – ši funkcija skirta apsaugoti nepatyrusias sandorių šalis nuo neapgalvotų ir dažnai skubotai priimamų sprendimų. Ypatingą reikšmę ši funkcija įgauna tuomet, kai nustatoma, jog konkretus sandoris turi būti patvirtintas notaro (apie notarinę sutarčių formą bus kalbama kitame šio darbo skyriuje). Tokiu atveju sandorį sudaranti šalis yra skatinama idėmiai apgalvoti sudaromo sandorio reikšmę ir galimas pasekmes, taip pat jai suteikiama galimybė gauti teisinę konsultaciją. Taigi, tokio sandorio sudarymas leidžia daryti prielaidą, jog šalys išreiškė rimtą ketinimą sudaryti sandorį ir prisiimti atitinkamus įsipareigojimus. Formos reikalavimai atlieka perspėjamąją funkciją net ir tais atvejais, kai sandoris yra vienašalis, neatlygintinis. Formalūs reikalavimai apsaugo šalį nuo impulsyvaus geranoriškumo (dovanojimo atveju) ar neapgalvotos rizikos. Tačiau vien tas faktas, jog sandoris turi būti sudaromas paprasta rašytine forma ar turi būti patvirtintas notaro, dar neužtikrina, kad sandorį sudaranti šalis pasieks tai, ko norėjo. Juk daugelį sandorių galima surašyti ir pasirašyti per keletą minučių. Taigi kyla klausimas, ar visais atvejais naudinga ir tikslinga laikytis griežtų formos reikalavimų? Tačiau bet kokių atveju, rašytinė sandorio forma suteikia asmeniui daugiau garantijų, kad kita sandorio šalis įvykdys savo prisiimtus įsipareigojimus.
- 3) *Nukreipiamoji funkcija* – tam tikrų formalumų reikalavimas (pvz. parašo ar antspaudo) šalis priverčia prieš pasirašant sandorį ne tik būti apdairioms ir gerai apgalvoti prisiimamas teises ir pareigas, ne tik užtikrina, kad pasirašius sandorį jis įgaus teisinę galią ir turės būti vykdomas, bet ir suteikia sandoriui tam tikrą „išorinę” formą. Reikalavimų keliamų sandorių formai, laikymasis leidžia teismui nebeįrodinėti paties sandorio sudarymo fakto. Be to, sandorio forma nustato teisinės ribas, kurių paisydama šalis gali veikti, daryti pakeitimus taip pat nurodo kryptį, kaip teisiškai, efektyviai turėtų būti išreikšti ketinimai.

Nepaisant to, kad šias tris funkcijas autorė aptarė atskirai, jos visos yra glaudžiai tarpusavyje susijusios. Visuomet siekiant vienos iš šių funkcijų tikslų bus pasitelkiamos ir likusios dvi

---

³⁷ Zweigert K. Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 308.

funkcijos, t.y. viena funkcija sąlygoja kitos buvimą. Pavyzdžiui, šalis siekia užtikrinti savo interesų apsaugą ir sandorį sudaro raštu. Tai palengvins ateityje nustatyti sandorio turinį ir kilus ginčui padės įrodinėjimo procese (įrodomoji funkcija). Tuo pačiu šalis, raštu sudarydama sandorį, dar kartą įvertins savo priištus išipareigojimus (perspėjamoji funkcija). Žinodama tai, jog formalių reikalavimų nesilaikymas gali lemti sandorio negaliojimą ar sukelti neigiamas procesines pasekmes, šalis bus priversta paisyti tam tikrų teisinių apribojimų, parinkti tinkamiausią savo išipareigojimų išraiškos būdą, t.y. nukreipiamoji funkcija atsikleidžia savaimė ir t.t.

Sandorio formos funkcijų analizė padeda atsakyti į klausimą, kada formalumai yra reikalingi? Kokiais atvejais įstatymų leidėjas nustato privalomos formos reikalavimus? Sandorių formos „problema” būdinga visoms teisės sistemoms, todėl įstatymų leidėjas, nustatydamas reikalavimus sandorių formai, siekia išlaikyti pusiausvyrą tarp tikslo ir priemonės bei suderinti du dalykus:

- 1) kad sandorio forma nesukeltų šalims didelių ir nereikalingų išlaidų bei neapsunkintų paties sandorio sudarymo proceso;
- 2) kad apsaugotų šalį nuo skubotų ir neapgalvotų sprendimų ir atskleistų galimus pavojus ar riziką sudarius vienokį ar kitokį sandorį.

Sandorių formos „problema” gali būti sėkmingai išspręsta ir minėti tikslai pasiekti tik tuo atveju, jeigu:

- formos reikalavimai yra keliami tik tam tikroms sandorių rūšims;
- tai yra aiškiai nurodyta;
- šie formos reikalavimai, atsižvelgiant į sandorio pobūdį ir svarbą, yra adekvatūs, veiksmingi ir tinkami.

Taigi, sudėtingesniais, svarbesniais bei reikšmingesniais atvejais sandorio šalių valia turi būti išreiškiama tokia forma, kuri leistų vėliau atkurti šalių susitarimą, atskleisti jo turinį bei išspręsti vėliau kilusius ginčus. To reikalauja teisinio aiškumo bei nuspėjamumo, civilinių teisių santykių stabilumo, civilinių teisių ir pareigų gerbimo ir kiti civilinės teisės principai. Tačiau nėra lengva nustatyti, kuriems sandoriams iš daugybės jų rūšių turėtų būti keliami privalomi formos reikalavimai.

Sandorių formos reikalavimai taikomi tiek dvišaliams, tiek vienašaliams sandoriams. Specialius reikalavimus atskiroms sandorių rūšims nustato konkrečių sandorių sudarymą reglamentuojančios teisės normos. Sandorių formos reikalavimai netaikomi – kvazisutartims.

„Todėl kvazisutartinės prievolės atsiranda, nesvarbu, kaip įforminti ar visai neįforminti veiksmai, kurie yra jų atsiradimo priežastis.³⁸”

Lietuvos Respublikos CK 1.71 str. numatyta, jog sandoriai gali būti sudaromi³⁹:

- 1) žodžiu;
- 2) raštu;
- 3) konkliudentiniais veiksmais.

Kokia forma bus sudaromi sandoriai priklauso nuo to, kokie subjektai, kokio turinio, sudėtingumo ir vertės sandorį sudarys. Paprasti (buitiniai) sandoriai gali būti sudaromi tiek žodžiui, tiek konkliudentiniais veiksmais. Įstatymų leidėjas tokių sandorių formai nekelia sudėtingų reikalavimų. Tokį reglamentavimą lemia tai, jog jie paprastai yra įvykdomi tuoj pat, būna nedidelės vertės ir panašiai. Daugiau dėmesio skiriama ir sudėtingesni reikalavimai sandorių formai nustatyti sandoriams, kurių dalykas yra nekilnojamas turtas arba kurių vertė ar reikšmė yra didelė. Toliau šiame darbe ir bus aptariamos atskiros sandorių formos rūšys bei joms keliami reikalavimai.

---

³⁸ Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 63.

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 8 str. nurodyta, jog sandorio formai taikomi jo sudarymo metu galioję įstatymai. Civilinio kodekso 1.71 – 1.76 str. numatytos normos dėl sandorių formos reikalavimų taikomos tiems sandoriams, kurie buvo sudaryti įsigaliojus šiam kodeksui.

2. ATSKIROS SANDORIŲ FORMOS RŪŠYS

2.1. ŽODŽIU SUDAROMI SANDORIAI

Civilinio kodekso 1.72 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, jog *sandoriai, kuriems įstatymai ar šalių susitarimas nenustato rašytinės formos, gali būti sudaromi žodžiu.*

Sandoris laikomas sudarytu žodžiu, kada sandorio šalys savo valią išreiškia pasakydamos⁴⁰ tam tikrus žodžius arba atlikdamos atitinkamus veiksmus (pvz. kai sandorį sudaro nebyliai gestų kalba), t.y. neiformindamos sandorio jokiuose dokumentuose.

Bendrosios teisės sistemos šalyse žodžiu sudarytais sandoriais yra laikomi sandoriai, kuriuos šalys sudarė kalbėdamos, sakydamos tam tikrus žodžius. Čia yra skiriamos dvi sąvokos: *sakytiniai sandoriai* („oral contracts“) ir *žodiniai sandoriai* („verbal contracts“). Žodiniai sandoriai – sandoriai, kurie sudaryti naudojant žodžius – juos užrašant ar pasakant. Taigi, žodinių sandorių sąvoka yra platesnė nei sakytinių ir apima tiek žodžiu, tiek raštu sudarytus sandorius. Todėl bendrojoje teisėje terminas *žodiniai* sandoriai kartais yra naudojamas neteisingai, t.y. kaip sinonimas *sakytiniams* sandoriams.

Paprastai šalys, sudarydamos sandorį žodžiu, būna viena kitos akivaizdoje⁴¹, t.y. toje pačioje vietoje tuo pačiu metu. Tačiau žodžiu sandoriai gali būti sudaromi ir tada, kai sandorio šalys yra skirtingose vietose – pvz. telefonu ar kitomis ryšio priemonėmis, kurių dėka šalys gali susikalbėti. Civilinio kodekso 1.73 str. 1 d. 1 p. nustatyta, jog paprasta rašytine forma tarp fizinių asmenų sudaromi sandoriai, kurių *suma sudarymo metu yra didesnė kaip penki tūkstančiai litų.* Tačiau, tame pačiame punkte numatyta išlyga – jei sandorių sudarymas sutampa su jų įvykdymu, nesvarbu, kokia yra jų suma, juos galima sudaryti ir žodžiu, tačiau tai negali prieštarauti imperatyvioms įstatymo normoms. Tokia įstatymų leidėjo įtvirtinta nuostata paaiškinama tuo, jog vadovaujantis CK 6.123 str. *prievolė pasibaigia, kai tinkamai įvykdoma.* Todėl tuo pačiu metu ir sudarius, ir įvykdžius sandorį pasibaigia šalių teisės ir pareigos. Taigi, nebėra prasmės iš šalių reikalauti, kad jos atliktų tam tikrus formalumus ir taip apsunkinti sandorių sudarymo procedūrą.

Liberalius reikalavimus įstatymų leidėjas nustatė ir papildomiems susitarimams, susijusiems su rašytinės sutarties vykdymu. Civilinio kodekso 1.72 str. 2 d. nustatyta, jog *su rašytinės sutarties vykdymu susiję sandoriai gali būti sudaromi žodžiu.* Tačiau tam tikrais atvejais pačios šalys⁴² ar įstatymai gali numatyti būtinybę tokius susitarimus įforminti raštu.

⁴⁰ Tariama balsu ir suvokiama per klausą.

⁴¹ Tačiau tai neeliminuoja galimybės šalims sandorius sudaryti ir per atstovus.

⁴² Pagrindiniame sandoryje šalys gali susitarti, kad visi susitarimai, kurie vienaip ar kitaip susiję su sandorio vykdymu, jo pakeitimu, įsigalioja tik nuo jų įforminimo raštu.

Taigi, žodžiu sudaryti sandorius yra greičiau, patogiau ir pigiau, tačiau nepaisant šios formos privalumų, ji turi ir tam tikrų trūkumų:

- 1) jei žodžiu sudarytas sandoris yra vykdomas tik po tam tikro laiko, tai ateityje gali kilti įvairių nesusipratimų dėl sandorio turinio, jame nustatytų sąlygų (pvz. šalys gali pamiršti, teigti, jog vienos ar kitokios sąlygos nebuvo ir t.t.);
- 2) sandorio šalims sunku įrodyti buvusias vienokias ar kitokias aplinkybes ar netgi patį sandorio sudarymo ar jo įvykdymo faktą.

Apibendrinant galima pasakyti, kad žodžiu sudaromi tie sandoriai, kuriems įstatymas nekelia specialių formos reikalavimų. Tai patys paprasčiausi (buitiniai) sandoriai. Sudėtingesni sandoriai, kurių tikslus vykdymas turi didelę reikšmę šalims, ar sandoriai, kurių objektas turi didelę vertę, dažniausiai sudaromi raštu.

2.2. RAŠTU SUDAROMI SANDORIAI

Prieš pradėdant analizuoti rašytinės formos reikalavimus ir siekiant detaliau išnagrinėti, kokie sandoriai yra laikomi rašytiniais, pirmiausiai reikėtų aptarti žodžio „rašytinis“ reikšmę. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne nurodoma, jog žodis „rašyti“ reiškia:

- 1) vaizduoti popieriuje ar kitur grafinius ženklus;
- 2) kreiptis raštu, siųsti laišką;
- 3) sudaryti kokį tekstą⁴³.

Taigi, atsižvelgiant į pateiktas minėto žodžio reikšmes, galima teigti, kad rašytiniai dokumentai yra materialūs objektai, kuriuose tam tikrais ženklais yra užfiksuota tam tikra informacija, kad ją būtų galima išsaugoti tam tikrą laiką ir ji galėtų pasiekti adresatą, kuriam ši informacija skirta.

Rašytinių sandorių formos atžvilgiu paprastai yra taikomos trys skirtingos reikalavimų grupės:

- 1) sandorio sudarymas raštu;
- 2) sandorio pasirašymas;
- 3) sandorio autentifikavimas (patvirtinimas) kokios nors trečiosios šalies (pvz. notaro).

Rašytinius sandorius būtų galima suskirstyti į šias grupes:

- paprastos rašytinės formos;
- sudaryti telekomunikacijų galiniais įrenginiais (elektroninėmis priemonėmis sudaryti sandoriai);

---

⁴³ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. Red. Keinys S. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

- notarinės formos.

Tokia sandorių klasifikacija turi didelę reikšmę ne tik teorijoje, bet ir praktikoje. Tik gerai žinant, kokie įstatymo reikalavimai yra keliami sandorių formai, galima tinkamai įvertinti jų galiojimo faktą, įrodomąją galią.

2.2.1. Paprasta rašytinė forma

Tradiciškai sandorio sudarymas raštu yra suprantamas kaip sandorio teksto surašymas popieriuje („popierinis dokumentas“). Tačiau laikui bėgant kito rašytinio sandorio samprata. UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principai rašytinę sandorių formą apibrėžia kaip *bet kokią komunikacijų formą, kuri įgalina informacijos, esančios konkrečiame pranešime, išsaugojimą ir to pranešimo atkūrimą apčiuopiamoje formoje*. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra konstatavęs, jog sąvoką „rašytinė forma“ būtina aiškinti plečiamai, atsižvelgiant į gyvenimo realijas, šiuolaikinių komunikacijos priemonių teikiamas galimybes ir komercinės veiklos specifiką⁴⁴. Taigi, dabar žodis „rašytinis“ apima ne tik popieriuje užfiksuotus šalių susitarimus, bet ir elektroninėmis ryšio priemonėmis sudarytus sandorius (apie juos bus kalbama vėliau).

Būtų galima išskirti tokias rašytinio dokumento funkcijas:

- ✓ materialių ir apčiuopiamų įrodymų užtikrinimas, priverčiantis šalis laikytis sutartinių įsipareigojimų;
- ✓ prieinamumas kitiems, jo perskaitymo užtikrinimas;
- ✓ šalims palengvina sutartinių įsipareigojimų nevykdymo padarinių supratimą;
- ✓ pastovumo garantas;
- ✓ kontrolės ir vėlesnės priežiūros skatinimas (pvz. mokesčių, audito ir k.t. tikslais);
- ✓ duomenų autentifikacija (parašo pagalba);
- ✓ duomenų išsaugojimas apčiuopiamoje formoje;
- ✓ dokumento reprodukcija (abi šalys gali turėti to paties dokumento kopiją);
- ✓ įtvirtina šalių ketinimus, jų valios išraišką;
- ✓ užtikrina, kad dokumentas būtų priimtinos formos įvairioms valstybės institucijoms ir t.t.

Tai nėra vieninteliai rašytinės sandorio formos reikalavimai. Dažnai numatomi dar ir kiti reikalavimai – tokie kaip: parašai, originalo pateikimas, patvirtinimas. Todėl būtų galima teigti, jog funkcinio požiūriu rašytinės formos reikalavimai turėtų būti suprantami kaip minimalūs teisiniai reikalavimai formos atžvilgiu.

Civilinio kodekso 1.73 str. išvardinti atvejai, kuomet sandorius privaloma sudaryti raštu:

---

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-10-30 nutartis civilinėje byloje UAB „Administra“ v UAB „Karpis“, Nr. 3K-3-1093/2000.

- 1) *fizinių asmenų sandoriai, kai sandorio suma sudarymo metu yra didesnė kaip penki tūkstančiai litų, išskyrus sandorius, kurie yra įvykdomi sudarymo metu;*
- 2) *juridinių asmenų steigimo sandoriai;*
- 3) *prekių pirkimo – pardavimo išsimokėtinai sutartys;*
- 4) *draudimo sutartys;*
- 5) *arbitražiniai susitarimai;*
- 6) *kilnojamojo daikto nuomos ilgesniam nei vienerių metų terminui sutartys;*
- 7) *preliminarinės sutartys;*
- 8) *asmens išlaikymo iki gyvos galvos (rentos) sutartys;*
- 9) *taikos sutartys;*
- 10) *kiti sandoriai, kuriems šis kodeksas ar kiti įstatymai nustato privalomą paprastą rašytinę formą.*

Analizuodami CK išvardintus atvejus, kada sandoriai privalo būti sudaromi paprasta rašytine forma, pastebime, kad tokiems sandoriams yra būdinga tai, jog, jie sudaromi ilgesniam laikotarpiui; juose nustatytų šalių teisių ir pareigų preciziškas laikymasis turi ypatingą reikšmę ateityje.

Šis sąrašas nėra baigtinis. Paprastos rašytinės formos reikalavimus gali nustatyti tiek šis CK, tiek kiti įstatymai, tiek pačios sandorio šalys. Civilinio kodekso 1.77 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, jog *sandoriai, kuriuos įstatymas leidžia sudaryti žodžiu, taip pat gali būti sudaromi paprastos rašytinės formos ar notarinės formos*. Taigi kiekvienas sandoris, jeigu įstatymai jam nekelia sandorio formos reikalavimo, gali būti sudarytas paprasta rašytine forma. Ši teisės norma šalims suteikia teisę pačioms nusistatyti „griežtesnę“ sandorio formą, negu to reikalauja įstatymas, todėl šalims susitarus, kokia forma turi būti sudarytas sandoris, jis bus laikomas sudarytu tik tada, kai jam bus suteikta sutarta forma (CK 6. 192 str. 5 d.). Tačiau sandorio šalys negali „sušvelninti“ įstatymo keliamų formos reikalavimų (apie sandorių, sudarytų nesilaikant įstatymo keliamų formos reikalavimų, teisinės pasekmes kitame skyriuje).

Civilinio kodekso 1.73 str. 2 d. reglamentuojama paprastos rašytinės formos sandorių sudarymo tvarka. Čia įtvirtintos dvi alternatyvos: arba toks sandoris turi būti sudarytas surašant vieną dokumentą, kuris turi būti pasirašytas visų sandorio šalių⁴⁵, arba šalys apsieičia atskirais dokumentais (pvz. laiškais, įvairiais raštais ir t.t.). *Sandorio rašytinė forma – tai ne tik bendras abiejų sandorio šalių pasirašytas dokumentas, bet ir kiti rašytiniai dokumentai, pasirašyti tik vienos iš sandorio šalių, tačiau, susiklosčius faktiniams santykiams, patvirtinantys sutartinių santykių tarp šalių atsiradimą. Tokiais dokumentais gali būti sutarties tekstas, pasirašytas tik vienos iš šalių, jeigu po to, kai sutarties tekstą gavo kita šalis, sutartį šalys faktiškai vykdė, nors*

---

⁴⁵ Be abejonės, vienašalį sandorį gali sudaryti ir pasirašyti tik vienas asmuo (pvz. testamentas; įgaliojimas).

antra šalis jos ir nepasirašė⁴⁶. Taigi, jei įstatyme ar pačioje sutartyje nėra išakmiai nurodytas fiksavimo raštu būdas, šalys savo nuožiūra gali pasirinkti vieną iš jų. Tačiau jei įstatymas ar sandorio šalys numato konkretų fiksavimo raštu būdą, tokio reikalavimo nepaisymas bus traktuojamas kaip sandorio rašytinės formos nesilaikymas, pvz. CK 6.403 str. 1 d. įtvirtintas reikalavimas, jog *įmonės pirkimo – pardavimo sutartis turi būti vienas rašytinės formos abiejų šalių pasirašytas dokumentas*, o šio reikalavimo nesilaikymas, kaip nurodyta CK 6.403 str. 2 d., *sutartį daro negaliojančia*; analogiškas reikalavimas įtvirtintas ir CK 6.538 str., kurio 1 d. nurodyta, jog *įmonės nuomos sutartis turi būti vienas rašytinės formos dokumentas*, o 2 d. nurodyta, jog formos nesilaikymas *įmonės nuomos sutartį daro negaliojančia*.

Jei įstatymas konkrečiai nenurodo, kokiomis priemonėmis gali būti surašytas sandorio tekstas, tuomet šalys gali pačios pasirinkti sandorio techninį būdą: tiek savo ranka, tiek bet kokia spausdinimo ar kompiuterine technika. Paprastai įstatymai nekelia reikalavimų sutarties techniniam būdai. Daug griežčiau yra reglamentuojamas vienašalių sandorių – testamentų sudarymas. CK 5.30 str. 1 d. įtvirtintas imperatyvus reikalavimas, jog asmeninis testamentas turi būti surašytas testatoriaus ranka⁴⁷. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004-01-02 nutartyje⁴⁸ suformulavo minėto straipsnio aiškinimo ir taikymo taisyklę: *asmeninis testamentas turi būti surašytas tik testatoriaus ranka ir jo paties pasirašytas. Kito asmens ranka surašytas, o testatoriaus pasirašytas testamentas, negalioja. Asmeninis testamentas negali būti surašytas spausdinimo ar kompiuterine technika*. Kitoje byloje, *T. Vengrytė v Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija*⁴⁹, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, sprenddamas asmeninio testamento patvirtinimo klausimą, pakartojo aukščiau minėtoje nutartyje suformuluotą taisyklę ir pabrėžė, kad *asmeninio testamento tikslas – suteikti palikėjui galimybę pačiam surašyti jam priklausančio turto patvarkymą mirties atveju. Įstatymas, nustatydamas imperatyvius testamento sudarymo ir formos reikalavimus, siekia užtikrinti testatoriaus vidinės valios atitikimą jos išorinei išraiškai testamente. Kadangi testamentas sukuria teisinį paveldėjimo santykį tik po testatoriaus mirties, galimybės nustatyti tikrosios testatoriaus valios kitaip nei remiantis rašytiniais dokumentais, kuriuos jis sudarė prieš savo mirtį, nėra, todėl CK 5.30 str. įtvirtina privalomus asmeninio testamento rekvizitus ir jo techninį būdą*. Jei kyla abejonų dėl testamento tikrumo, galima paskirti teisminę ekspertizę, kuri yra pagrindinis ir patikimiausias įrodymas, kad

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-10-30 nutartis civilinėje byloje UAB „Administra“ v UAB „Karpis“, Nr. 3K-3-1093/2000.

⁴⁷ Pažymėtina, jog 2005-02-03 LR Seimui buvo pateiktas „LR Civilinio kodekso 5.30 str. pakeitimo įstatymo“ projektas, kuriuo buvo siekiama, jog asmeninius testamentus būtų galima surašyti ir kito fizinio asmens ranka arba naudojant technines priemones, tačiau šis projektas buvo atmetas.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-01-07 nutartis civilinėje byloje B. Lukoševičienė v Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. 3K-3-14/2004.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-11-03 nutartis civilinėje byloje T. Vengrytė v Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, Nr. 3K-3-581/2004.

testamentą surašė testatorius ir jame užfiksuota jo tikroji valia. Reikalavimai, kad testamentas būtų surašytas testatoriaus ranka yra įtvirtinti ir kitų šalių civiliniuose kodeksuose: Bulgarijos, Prancūzijos, Vokietijos, Ispanijos, Izraelio ir t.t. Kai kuriose užsienio šalyse yra leidžiama testamentą surašyti kitam asmeniui arba naudojant technines priemones, tačiau tokiais atvejais yra nustatyti papildomi reikalavimai tokio testamento sudarymui. Paprastai tokie testamentai nėra laikomi asmeniniais, o yra kitos rūšies. Pvz. Ispanijoje *uždarą* testamentą gali surašyti ir kitas asmuo, tačiau toks testamentas yra dedamas į voka, užantspauduojamas dalyvaujant notarui bei 5 liudytojams. Panašiai Prancūzijoje sudaromi *slaptieji* testamentai – užantspauduojami dalyvaujant 2 liudytojams ir perduodami notarui.

Paprastai visi rašytiniai dokumentai yra patvirtinami sandorius sudarančių asmenų parašais. CK 1.76 str. 1 d. įtvirtinta bendra taisyklė, jog sandorį turi pasirašyti jį sudaręs asmuo. Parašas tarsi galutinai patvirtina sandorį sudarančio asmens valią ir reiškia asmens įsipareigojimą vykdyti sandorį. Be to, jo buvimas turi ir didelę psichologinę reikšmę sandorio šalims – suteikia tam tikrą pasitikėjimą kita sandorio šalimi ir teisinių santykių stabilumu. Anglijos teisėje vyrauja bendra taisyklė, jog „šalis įsipareigoja savo parašu, kuri taikoma nepriklausomai nuo to, ar šalis, pasirašiusi dokumentą, prieš tai perskaitė jį ar ne⁵⁰. Todėl šalis, kuri nenori prisiimti įsipareigojimų, neturėtų pasirašyti dokumento.⁵¹”

Parašas atlieka šias pagrindines funkcijas:

- patvirtina pasirašančiojo asmens tapatybę;
- patvirtina asmens valios išraišką;
- susieja pasirašiusį asmenį su dokumento turiniu.

Tobulėjant technologijoms kinta ir parašo rūšys – šalia paprasto („rankraštinio“) parašo atsiranda dar viena parašo rūšis – elektroninis parašas. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymo 2 str. 4 d. yra pateikiamas elektroninio parašo apibrėžimas, t.y. *duomenys, kurie įterpiami, prijungiami ar logiškai susiejami su kitais duomenimis pastarųjų autentiškumui patvirtinti ir (ar) pasirašančiajam asmeniui identifikuoti*. D. Sauliūnas, siekdamas atskleisti, kokie šie parašai yra skirtingi, išskyrė tokius „rankraštiniams“ ir elektroniniam parašui būdingus bruožus⁵²:

---

⁵⁰ Anglijos teismai, nagrinėdami bylas, kuriose ieškovai teigia, jog kai kurios sandorio sąlygos buvo surašytos mažu šriftu dokumento pabaigoje ir dėl to ieškovas, pasirašydamas sutartį, nežinojo visų jos sąlygų, suformulavo taisyklę: *jei ieškovas pasirašo dokumentą, ir nėra nustatoma, kad tai buvo padaryta dėl kitos šalies nesąžiningumo, apgaulės ar suklydimo įtakoje, jis yra įpareigojamas savo parašu nepaisant to, jis perskaitė prieš pasirašydamas visą dokumentą, ar ne*. (*L'Estrange v F. Grausob Ltd*; *Saunders v Anglia Buildng Society*;). Be to, vadovaujantis bendrosios teisės sistemos šalyse vyraujančia *non est Factum* doktrina, sutartį pasirašiusi šalis gali išvengti savo sutartinių įsipareigojimų vykdymo, jei įrodo, kad pasirašė per klaidą, nesuprasdama tikrosios reikšmės ir nebuvo jos neapdairumo.

⁵¹ McKendrick E. *Contract law: text, cases and materials*. Second edition. – Oxford University press, 2005. P. 343.

⁵² Civilka M., Lamanauskas T., Osinaitė G. ir k.t. *Informacinių technologijų teisė*. –Vilnius: NVO teisės institutas, 2004. P. 168.

RANKRAŠTINIS	ELEKTRONINIS
Materialus	Nematerialus
Vizualiai gali keistis	Nesikeičiantis (identiška dokumente)
Akivaizdus	Neakivaizdus
Susietas su tekstu per popierių	Susietas su visais el. duomenimis
Gali būti notariškai patvirtintas	Sertifikuojamas, akredituojamas
Lengva suklastoti	Sunku suklastoti
Lengva nustatyti klastotę	Sunku nustatyti klastotę
Aiškus skirtumas nuo antspaudo	Juridinio asmens el. parašas apima el. antspaudą
Pasirašomas betarpiškai	Pasirašomas nepriklausomai nuo atstumo
Atpažįstamas žmogaus	Atpažįstamas programos
Nereikalauja žinių	Reikalingos kompiuterijos žinios
Nepriklauso nuo technikos lygio	Priklauso nuo technikos lygio
Nereikalingas specialus reguliavimas	Būtinai specialus reguliavimas

CK minimaliai reglamentuoja dokumentų pasirašymą naudojant elektroninį parašą. Tai detalizuojama Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatyme. Minėto įstatymo 8 str. nustatyta, jog elektroninis parašas turi tokią pat teisinę galią kaip parašas rašytiniuose dokumentuose ir yra leistina įrodinėjimo priemonė teisme. Atsižvelgiant į tai, kad elektroniniai dokumentai yra prilyginami paprastai rašytinei sandorių formai (rašytiniams dokumentams), tai, autorės manymu, įstatymų leidėjo elektroninio parašo teisinės galios prilyginimas parašui rašytiniuose dokumentuose yra netikslus. Daug tiksliau ir aiškiau būtų, jei būtų pasirinkta ne rašytinių, o „popierinių“ dokumentų sąvoka.

CK 1.76 str. 1 d. nustatyta išimtis iš bendros taisyklės, kad sandorį pasirašo jį sudaręs asmuo. Čia kalbama apie tuos atvejus, kuomet sandorį sudaro fizinis asmuo, negalintis pats pasirašyti sandorio dėl fizinių trūkumų, ligos ar kitokių priežasčių, ir už jį pasirašo kitas asmuo⁵³. Tačiau sandorį sudarantis asmuo turi suvokti savo veiksmų reikšmę, kokie jam gali kilti padariniai sudarius sandorį ir koks sudaromo sandorio pobūdis. Trumpai tariant, toks asmuo gali išreikšti savo valią sudaryti atitinkamą sandorį, tačiau dėl tam tikrų priežasčių pats negali jo pasirašyti (pvz. nevaldo rankų, yra neraštingas ir t.t.). Šioje normoje išvardinti atvejai, kada pats asmuo negali pasirašyti sandorio, yra vertinamojo pobūdžio, todėl kiekvienu atveju, atsižvelgiant į daugelį aplinkybių, bus sprendžiama, ar pats asmuo galėjo, ar ne pasirašyti sandorį. Tam, kad už sandorį sudarantį asmenį pasirašantis asmuo nepiktnaudžiautų šia teise, įstatymų leidėjas CK 1.76 str. 1 d. nustatė tam tikrą saugiklį, t.y. reikalavimą, jog *už kitą asmenį pasirašiusio asmens*

⁵³ Pasitaiko atveju, kada pasirašymas už kitą asmenį yra sutapatinamas su atstovavimo santykiais, tačiau šiuo atveju atstovavimo santykiai nesusiklosto ir sutartis yra laikoma sudaryta negalią turinčio ar dėl kitų aplinkybių negalinčio pasirašyti asmens.

parašą turi patvirtinti notaras arba įmonės, įstaigos ar organizacijos, kurioje jis dirba ar mokosi, vadovas ar jo pavaduotojas, arba stacionarinės gydymo įstaigos, kurioje jis gydomi, vyriausiasis gydytojas ar jo pavaduotojas, arba karinio dalinio vadovas ar jo pavaduotojas, kai sandorį sudaro karys, arba tolimajame plaukiojime esančio laivo kapitonas, kartu nurodydami priežastį, dėl kurios sudarantis sandorį asmuo pats negalėjo pasirašyti. Taigi, siekiant apsaugoti tokių asmenų teises ir interesus yra papildomai reikalaujama patvirtinti už minėtą asmenį pasirašiusio asmens parašą bei nurodyti priežastis, dėl kurių sandorį sudarantis asmuo pats negalėjo jo pasirašyti⁵⁴.

Ypatingą reikšmę parašas turi testamentuose. „*Testamentas tai nustatytos formos*⁵⁵ *palikėjo patvarkymas dėl turto paveldėjimo jo mirties atveju. Tai vienašalis sandoris, nes jame išreiškiama tik vieno asmens – palikėjo – valia. Siekiant užtikrinti tikrosios palikėjo valios testamente išreiškimą, įstatymas nustato griežtus reikalavimus testamento formai, jo sudarymui ir patvirtinimui. Todėl vien pats testamento formos laikymasis yra tam tikras garantas, kad testamente yra išreikšta tikroji testatoriaus valia*⁵⁶”. Testatoriaus parašas yra vienas iš svarbiausių rekvizitų, kurio nebuvimas testamentą daro negaliojančiu (CK 5.30 str. 3 d.). Toks reikalavimas nustatytas atsižvelgiant į testamento teisinę prigimtį bei jo svarbą. CK 5. 29 str. numatyta išimtis, kada už testatorių gali pasirašyti kitas asmuo, tačiau ji taikoma tik oficialiesiems testamentams. Taigi tam, kad už testatorių oficialų testamentą galėtų pasirašyti kitas asmuo, turi būti šių sąlygų visuma:

- objektyvus negalėjimas pasirašyti testamento (*testatorius dėl fizinių trūkumų, ligos ar kitokių priežasčių negali pats pasirašyti*) bei
- testatoriaus prašymas už jį pasirašyti (tai gali padaryti *notaro ar kito turinčio teisę patvirtinti testamentą pareigūno ir ne mažiau kaip dviejų liudytojų akivaizdoje kitas veiksnus fizinis asmuo, kuris nėra įpėdinis pagal testamentą. Liudytojai taip pat turi pasirašyti testamente*).

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas ieškovės L. Osipovič kasacinį skundą dėl testamento pripažinimo negaliojančiu, konstatavo: CK 583 (dabartinio CK 5.29 str.) str. gali būti

⁵⁴ Pasirašančiojo parašą tvirtinantis asmuo turi įsitikinti, kad sandorį sudarantis asmuo suvokia savo veiksmų pobūdį, galimus padarinius ir laisvai išreiškia valią sudaryti sandorį. Be to, parašas yra tvirtinamas tik dalyvaujant abiem asmenims: sandorį sudarančiam ir už jį pasirašančiam asmeniui.

⁵⁵ Priklausomai nuo testamento rūšies CK nurodyta, jog testamentai gali būti sudaryti paprasta rašytine arba notarine forma bei pasirašyti testatoriaus. Žodiniai testamentai negalioja. Kai kuriose šalyse testamentai gali būti sudaryti ir žodžiu (pvz. Izraelyje testamentai gali būti sudaromi dalyvaujant dviem liudininkams, kurie užrašo testatoriaus žodžius. Tačiau tokie testamentai galimi tik esant ypatingoms aplinkybėms ir galioja ribotą laiką. Ispanijoje testamentai gali būti sudaromi žodžiu karo veiksmų metu, kuomet kyla reali grėsmė palikėjo gyvybei. Praėjus pavojui, jei testatorius liko gyvas, testamentas turi būti surašytas raštu).

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-04-03 nutartis civilinėje byloje L. Kaminskaja v J. Apanavičiūtė, Nr. 3k-3-405/2000.

*taikomas tik esant minėtoms dviem sąlygoms. Bet kurios sąlygos pažeidimas reiškia testamento tvirtinimo tvarkos pažeidimą ir kelių pagrįstas abejonės dėl tikrosios testatoriaus valios*⁵⁷.

Be parašo egzistuoja ir daugybė kitų papildomų rašytinės sandorio formos reikalavimų. CK 1.73 str. 3 d. šalims suteikia teisę tarpusavio susitarimu nustatyti ir kitus formos reikalavimus: *tam tikrų asmenų parašų buvimas; dokumentų antspaudavimas; specialios formos dokumento surašymas ir t.t.* Pagal bendrą taisyklę, jei tokių reikalavimų nesilaikoma – sandoris laikomas nesudarytu, tačiau šalys pačios gali numatyti, kokios teisinės pasekmės gali kilti pažeidus šį reikalavimą.

Praktikoje dažnai pasitaiko atveju, kai šalys ginčija juridinių asmenų sudarytus sandorius argumentuodamos tuo, kad nėra antspaudo. Todėl dažnai kyla klausimas – ar tokiems sandoriams yra būtinas antspaudas? Nepaisant to, kad praktikoje labai dažnai juridinių asmenų sandoriai yra antspauduojami, autorės nuomone, aiškinant CK 1.73 str. 3 d. galima daryti išvadą, kad antspaudo buvimas yra tik papildomas rašytinės sandorio formos reikalavimas ir jo nebuvimas ant juridinio asmens sudaryto sandorio gali sukelti neigiamas teises pasekmes tik tada, jei šalys susitarė ar įstatymas nustatė⁵⁸, kad sandoris privalo būti antspauduotas. Antspaudo nebuvimas gali lemti sandorio negaliojimą, kai tokia pasekmė numatyta įstatyme, priešingu atveju, šalis praras galimybę įrodyti sandorio sudarymo ar įvykdymo faktą remdamasi liudytojų parodymais. Jei šalys susitarė dėl papildomo reikalavimo – antspaudo buvimo – ir jo nesilaikė, šalims nenumačius papildomo reikalavimo nesilaikymo teisinių pasekmių taikoma bendra taisyklė – sandoris laikomas nesudarytu.

Bendrosios teisės sistemos šalyse kai kurių sutarčių galiojimas yra siejamas su antspaudo buvimu. Čia yra išskiriamos sutartys, kurios turi būti sudarytos specialia forma, t.y. antspauduotos. Asmeniui, kuris siekia, kad pažadas/susitarimas būtų įpareigojantis, parašo ar antspaudo buvimas yra tinkama priemonė šiam tikslui pasiekti. Tačiau pamažu tokios formos yra atsisakoma. Vietoje antspauduotų sandorių išimtiniais atvejais naudojama kita forma - *contracts made by deed*⁵⁹, t.y. rašytinis pasižadancio asmens pasirašytas pareiškimas, patvirtintas liudytojų parašais, kuris reiškia, kad šalis siekia to, ką pasižada.

Šalys taip pat gali susitarti, kad sandoris bus įformintas specialios formos dokumentu, ar reikalauti, kad sandoris būtų surašytas ant firminio blanko. Toks reikalavimas yra naudingas silpnesnei sutarties šaliai, nes kilus ginčui dėl sutarties sąlygų aiškinimo, firminio blanko naudojimas leidžia daryti prielaidą, kad ta šalis, ant kurios firminio blanko yra surašyta sutartis, parengė ar pasiūlė kitai šaliai šios sutarties sąlygas. Taigi silpnesnė šalis, vadovaudamasi *contra*

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Tesimo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002-06-20 nutartis civilinėje byloje L. Osipovič v N. Salechova Nr. 3K-3-814/2002.

⁵⁸ Pvz., CK 2.140 str. 1 d. įtvirtinta nuostata, jog ant juridinio asmens įgaliojimo yra dedamas to juridinio asmens antspaudas, jeigu jis antspaudą privalo turėti.

⁵⁹ Beatson J. Anson's law of contract. 28'th Editon. - Oxford: Oxford University press, 2002. P.75.

proferentem taisykle, turi galimybę sutarties sąlygas aiškinti firminį blanką naudojančios šalies nenaudai.

Civilinio kodekso pirmos knygos komentare yra nurodoma, jog vienas iš papildomų formos reikalavimų yra rekvizitai, „pvz. čekis, vekselis, mokėjimo pavedimas bankui, važtaraštis ir k.t.⁶⁰”. Tarptautinių žodžių žodyne pateikta tokia rekvizitų sąvoka: „rekvizitas – įstatymo nustatytas privalomas tam tikrų dokumentų turinio elementas, dėl kurio nebuvimo dokumentas negalioja⁶¹”. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog apibrėžime kalbama apie rekvizitus kaip apie dokumento, o ne sandorio turinio elementus⁶². Teisinėje literatūroje randame įvairių nuomonių: vieni autoriai rekvizitus laiko formos reikalavimais, kiti turinio, tretieji rekvizitus skiria į dvi dalis, nurodydami, jog vieni iš jų yra turinio, kiti formos reikalavimai. CK pirmos knygos komentare kaip vienas iš pavyzdžių, kada sandoris turi turėti privalomus rekvizitus yra pateiktas važtaraštis. Tačiau su tokia komentatorių nuomone autorė nesutinka dėl šių priežasčių: CK 6.808 str. 2 d. nurodyta, jog *vežimo sutarties sudarymas patvirtinamas važtaraščiu ar kitokiu dokumentu*. Taigi, kaip matome, važtaraštis nėra laikomas sutartimi, o tik dokumentu, kuriuo yra patvirtinamas vežimo sutarties sudarymas. Todėl ir rekvizitai, kurie turi būti nurodyti važtaraštyje yra ne kas kitas, kaip reikalavimai dokumento, o ne sandorio, turiniui. Analogiškai galima aiškinti ir reikalavimus čekių, vekselių, kurie tai pat yra laikomi dokumentais, formai. Taigi, autorės nuomone, atsižvelgiant į minėtus argumentus, komentare privalomi rekvizitai nepagrįstai priskiriami prie papildomos sandorio formos reikalavimų.

Kalbant apie sandorių formą derėtų aptarti ir sandorių pakeitimo, papildymo bei nutraukimo atvejus. Sandorio pakeitimas irgi yra sandoris, todėl jam taip pat taikomos teisės normos, reglamentuojančios sandorių formą. Bendra taisyklė, įtvirtinta CK 6.192 str. 4 d. yra ta, jog *sutarties pakeitimas arba papildymas turi būti tokios pat formos, kokios turėjo būti sudaryta sutartis, išskyrus įstatymų ar sutarties nustatytus atvejus*. Taigi šalių susitarimo dėl sandorio pakeitimo forma yra priklausoma nuo sandorio, kurio sąlygas norima pakeisti, formos. Minėtame straipsnyje kalbama apie privalomą sutarties formą, t.y. kai įstatymas arba šalys savo susitarimu numatė, jog konkreti sutartis turi būti sudaryta atitinkama forma. Tačiau tais atvejais, kai privaloma forma sutarčiai nebuvo nustatyta, šalys ją gali pakeisti ir kitokia forma. Pvz. žodinė sutartis gali būti pakeista rašytiniu dokumentu, arba atvirkščiai – rašytinė sutartis pakeičiama žodiniu šalių susitarimu.

CK 6.183 str. reglamentuoja rašytinės sutarties pakeitimo išlygą. Minėto straipsnio 1 dalyje nurodyta, jog tais atvejais, kai sutartis buvo sudaryta rašytine forma, ir joje yra išlyga, kad sutartį bus galima pakeisti, papildyti arba nutraukti tik raštu, jokie kiti sutarties pakeitimo, nutraukimo

⁶⁰ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001. P.170.

⁶¹ Tarptautinių žodžių žodynas. Red. Kvietkauskas V. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

⁶² Dokumento turinys ir sandorio turinys yra dvi skirtingos sąvokos.

ar papildymo būdai nėra galimi. Tačiau ši taisyklė nėra absoliuti. Tais atvejais, kai iš šalių elgesio galima pagrįstai spręsti, kad abi šalys tokios išlygos atsisakė, sutartis gali būti pakeista, papildyta ar nutraukta kitu būdu, t.y. *viena sutarties šalis dėl savo elgesio gali prarasti teisę remtis CK 6.183 str. 1 d. numatyta sutarties išlyga, jeigu kita sutarties šalis atitinkamai veikė, remdamasi pirmosios elgesiu. Nepaisant to, kad šalys buvo numačiusios rašytinę sutarties pakeitimo išlyga, nustačius, kad šalių papildomas susitarimas atitiko jų valią ir buvo jų vykdomas, nėra pagrindo pripažinti tokio susitarimo negaliojančiu*⁶³.

Sutarties nutraukimo atveju taikomas CK 6.125 str., kuriame teigiama, jog *prievolė gali visiškai ar iš dalies baigtis jos šalių susitarimu. Toks susitarimas gali būti bet kokios formos, išskyrus atvejus, kai susitarimas, pagal kurį atsiranda prievolė, privalo būti rašytinės ar notarinės formos*. Pasitaiko atveju, kai teismai šią normą aiškina neteisingai. Pateiksime pavyzdį:

Byloje nustatytos šios aplinkybės: tarp ieškovo ir atsakovo buvo sudaryta rašytinė terminuota negyvenamųjų patalpų nuomos sutartis, kurioje buvo numatyta rašytinė sutarties pakeitimo išlyga, t.y. sutartis gali būti keičiama tik abipusiu rašytiniu šalių susitarimu, pretenzijos, nustatant terminą pažeidimams pašalinti, gali būti reiškiamos raštu. Tarp šalių kilo konfliktas. Atsakovas nurodė, kad ieškovė žodžiu pareikalavo, jog atsakovas atlaisvintų patalpas, todėl po poros savaičių jis iš nuomojamų patalpų išsikėlė ir nebemokėjo nuomos mokesčio. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo: *sistemiškai aiškinant Sutarties nutraukimo prieš terminą sąlygas ir prievolės pabaigos šalių susitarimu formą numatančias teisės normas (CK 6.125 straipsnio 1 dalis), pažymėtina, kad, esant tarp šalių sudarytai rašytinei terminuotai patalpų nuomos sutarčiai, šalių susitarimas nutraukti sutartį prieš terminą šalių susitarimu turi būti išreikštas rašytine forma.<...> Pagal CK 6.125 straipsnio 1 dalį rašytinę sutartį prieš terminą galima nutraukti tik rašytiniu šalių susitarimu, todėl jokiais kitomis įrodinėjimo priemonėmis toks susitarimas negali būti patvirtintas*⁶⁴. Autorės manymu, teismas netinkamai interpretavo CK 6.125 str. taikymą. Atsižvelgiant į tai, kad sutarties nutraukimas taip pat yra laikomas sandoriu, jam turi būti taikomos ir bendrosios CK nuostatos, reglamentuojančios sandorių formą bei jos nesilaikymo teisinės pasekmės. Tais atvejais, kai nėra išakmiai nurodyta, jog formos nesilaikymas daro sandorį negaliojančiu – kyla procesinės teisinės pasekmės – draudimas remtis liudytojų parodymais sandorio sudarymo ar įvykdymo faktui įrodyti. CK nedraudžia minėtų faktų įrodyti kitomis įrodinėjimo priemonėmis, todėl Teismo teiginys, jog tais atvejais, kai nėra rašytinio šalių susitarimo nutraukti sutartį, sutarties nutraukimo negalima įrodinėti jokiais kitomis įrodinėjimo priemonėmis, nepagrįstai riboja leistinų įrodymų ratą ir yra neteisingas.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2006-05-22 nutartis civilinėje byloje UAB „Švarus miestas“ v UAB „Lazdynų būstas“, Nr. 3K-3-349/2006.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-01-11 nutartis civilinėje byloje L.B. v UAB „Laudatrix“, Nr.3K-3-24/2006.

2.2.2. Elektroninėmis priemonėmis sudaryti sandoriai

Sparčiai vystantis kompiuterinėms technologijoms vis populiarėja elektroninė komercija⁶⁵ ir elektroninės sutartys, kurios sandorių sudarymui bei jų vykdymui pasitelkia elektronines ar joms adekvačias priemones.

Teorijoje elektroninės sutartys yra aiškinamos siaurąja bei plačiąja prasme. Plačiąja prasme elektroninės sutartys – sutartys, „apimančios tiek dvišalius sandorius, sudarytus ir/ar vykdomus elektroninėmis, optinėmis ar panašiomis priemonėmis, tiek atviruose, globaliuose kompiuteriniuose tinkluose, tiek ir privačiuose, vidiniuose tinkluose, įskaitant, bet neapsiribojant, elektroninį duomenų pranešimą, elektroninį parašą, telegramą, teleksą ar telekopiją, tiek ir programinės įrangos licencijavimo sutartis. Siaurąja prasme, - tai sandoriai, sudaromi atviruose tinkluose, tokiuose kaip internetas⁶⁶“. Elektroniniai sandoriai nuo įprastų sandorių skiriasi jų sudarymo būdu ir erdve. Paprastai šalys, elektroniniu būdu sudarinėdamos sandorius, būna skirtingose vietose ir jų sudarymui naudoja įvairius telekomunikacijų galinius įrenginius⁶⁷.

Nepaisant to, kad Lietuvos teisės aktai nustatydami privalomas taisykles sandorio formai neišskiria elektroniniu būdu sudarytų sandorių formos, atsižvelgiant į šiuolaikinių technologijų progresą, sandoriai gali būti sudaromi ir elektroniniu būdu. Civilinis kodeksas įtvirtina „technologinio neutralumo“ principą, kuris reiškia tai, kad sandoriai, sudaryti kitomis nei įprasta priemonėmis, teisinio statuso prasme negali būti diskriminuojami įprastomis priemonėmis sudarytų sandorių atžvilgiu.

Elektroninės sutarties formos apibrėžimas yra pateiktas 2001-08-17 Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymo Nr. 258 „Dėl daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklių patvirtinimo“ 2 punkte, kuriame teigiama, jog *elektroninė sutarties forma - tai sutartis tarp pirkėjo (vartotojo) ir pardavėjo arba paslaugos tiekėjo sudaryta keitimosi elektroniniais duomenų pranešimais būdu*. Elektroniniu duomenų pranešimu yra laikoma *sutvarkyta ženklų seka, skirta perduoti informacijai, naudojant informacines technologijas*. Tačiau šio apibrėžimo taikymo sritis yra gana siaura, kadangi jis yra taikomas apibrėžtai sričiai, t.y. vartojimo pirkimo – pardavimo sutartims.

---

⁶⁵ Vieni šaltiniai elektroninę komerciją apibrėžia kaip „bet kokią sandorį, atliktą internete“ (Hyperdictionary of Electronic Commerce Law. Ed. By Shamos m. I., 1999 (www.ecom.cmu.edu/resources/elibrary/eclgloss.shtml)), kituose teigiama, kad elektroninė komercija yra bet kokia veikla, vykdoma ryšio palaikymo forma, o komerciniai sandoriai sudaromi, vykdomi elektroniniu būdu ir t.t.

⁶⁶ Civilka M., Lamanuskas T., Osinaitė G. ir k.t. Informacinių technologijų teisė. – Vilnius: NVO teisės institutas, 2004. P. 286.

⁶⁷ Telekomunikacijų galinis įrenginys - leidžiantis palaikyti ryšį įrenginys ar jo atitinkama dalis, skirti tiesiogiai ar netiesiogiai bet kokiomis priemonėmis būti prijungti prie viešųjų telekomunikacijų tinklų (t. y. tinklų, visiškai ar iš dalies skirtų viešosioms telekomunikacijų paslaugoms teikti). Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 69-2382. 3 str. 57 p.

Kalbant apie sandorius, kurie yra sudaryti elektroniniu būdu, gana sunku priskirti juos konkrečioms (tradicinėms) sandorių formoms, todėl kyla klausimas, ar tuo atveju, kai įstatymas ar šalių susitarimas numato privalomą paprastą rašytinę sandorio formą, elektroniniu būdu sudarytas sandoris atitinka sandorių formai keliamus reikalavimus?

Sistemiškai aiškinant CK nuostatas, galima daryti išvadą, kad jie yra prilyginami paprastos rašytinės formos dokumentui. CK 1.73 str. 2 d. įtvirtinta nuostata, jog *rašytinės formos dokumentui prilyginami šalių pasirašyti dokumentai, perduoti telegrafinio, faksimilinio ryšio ar kitokiais telekomunikacijų galiniais įrenginiais, jeigu yra užtikrinta teksto apsauga ir galima identifikuoti parašą*. Panaši nuostata yra CK 6.192 str. 2 d., kurioje teigiama, kad *kai pagal įstatymus ar šalių susitarimą sutartis turi būti paprastos rašytinės formos, ji gali būti sudaroma tiek surašant vieną šalių pasirašomą dokumentą, tiek apsikeičiant raštais, telegramomis, telefonogramomis, telefakso pranešimais ar kitokiais telekomunikacijų galiniais įrenginiais perduodama informacija, jeigu yra užtikrinta teksto apsauga ir galima identifikuoti jį siuntusios šalies parašą*. CK 1.76 str. 2 d. nustatyta, kad *tais atvejais, kai sandoris buvo sudarytas panaudojant telekomunikacijų galinius įrenginius, tai visais atvejais privalo būti pakankamai duomenų sandorio šalims nustatyti*. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad CK elektroniniams sandoriams kelia griežtesnius reikalavimus nei sandoriams, kurie sudaromi tradicine paprasta rašytine forma. Griežtesni reikalavimai keliami ir sandoriams, kurie sudaromi notarine tvarka ir yra laikomi atskira formos rūšimi, todėl, autorės manymu, atsižvelgiant į šių sandorių specifiką, tikėtina, kad ateityje jie bus laikomi atskira sandorių forma.

Sudarant sandorius elektroninio ryšio priemonėmis yra keliamos 3 sąlygos, kurioms esant bus laikoma, kad sandoris atitinka rašytinei formai keliamus reikalavimus, t.y.:

- 1) turi būti užtikrinta teksto apsauga;
- 2) turi būti galimybė identifikuoti parašą;
- 3) turi būti pakankamai duomenų, kad būtų galima identifikuoti sandorio šalis.

Tačiau kokia bus sandorio teisinė galia, jei jis neatitiks CK 6.192 str. 2 d. reikalavimų? Autorės nuomone, jei tokie dokumentai ir neatitinka minėtame straipsnyje keliamų reikalavimų ir dėl jų tarp šalių nekyla ginčas, tokie sandoriai bus laikomi sudarytais raštu su sąlyga, kad susitarta dėl esminių sandorio sąlygų bei išreikšta šalių valia sudaryti sutartį, priešingu atveju – kilus ginčui – šalys, siekdamos įrodyti sandorio sudarymo ar įvykdymo faktą, praras galimybę remtis liudytojų parodymais (CK 1.76 str. 2 d.).

Kalbant apie elektroninius sandorius, reikėtų paminėti JT Tarptautinės prekybos teisės komisijos (UNCITRAL) 1985 m. patvirtintą rekomendaciją „Dėl kompiuterinių įrašų ir duomenų

bazių teisinės vertės”⁶⁸, kurioje buvo rekomenduota valstybėms peržiūrėti nacionalinius teisės reikalavimus, kad bet kokie ar dauguma komercinių sandorių turi būti sudaromi tik rašytine forma. Joje buvo siūloma kompiuteriniais įrašais sudarytus sandorius laikyti adekvačiais ir analogiškais sandoriams, sudarytiems rašytine forma. UNCITRAL Pavyzdinio elektroninės komercijos įstatymo⁶⁹ 6 str. įtvirtinta bendra taisyklė, jog *tais atvejais, kai įstatymas reikalauja, kad informacija būtų pateikta raštu, laikoma, kad duomenų pranešimas patenkina tokią reikalavimą, jeigu jame esanti informacija yra prieinama tokiu būdu, kad ją galima panaudoti vėliau*. Šiame straipsnyje nustatytas objektyvus kriterijus – informacijos prieinamumas tokiu būdu, kad ją būtų galima panaudoti vėliau. Jame pabrėžiamos pagrindinės rašytinių dokumentų funkcijos: informacijos reprodukcijos (būtų išsaugotas tos informacijos prieinamumas, įrašymas ir t.t.) bei perskaitymo (informacija turi būti suprantama bei turi būti prieinama programinė įranga, kuri reikalinga šiai informacijai suprasti).

To paties įstatymo 11 str. numatyta, jog *sutartis nepraranda teisinės galios, įgyvendinamumo priverstine tvarka vien dėl to, kad tam buvo panaudotas elektroninis duomenų pranešimas*. Šios normos tikslas – tarptautinės prekybos skatinimas, siekiant užtikrinti teisinį aiškumą sudarant elektronines sutartis. Vis didėjančių elektroninių sandorių populiarumą lemia ir jų aukštesnis saugumo laipsnis, greitumo bei patikimumo lygis. Tačiau tam, kad visa tai būtų užtikrinta, turi būti laikomasi elektroninių sandorių sudarymui keliamų atitinkamų teisinių bei techninių reikalavimų.

Kitas dokumentas – 2000-06-08 Europos parlamento bei ES Tarybos direktyva „Dėl tam tikrų informacinės visuomenės paslaugų teisinių aspektų, o ypač dėl elektroninės komercijos” Nr. 2000/31/ EB (toliau tekste – Elektroninės komercijos direktyva). Atkreiptinas dėmesys į direktyvos 9 str., kuris nustato bendruosius elektroninių dokumentų teisinio pripažinimo, juridinės galios bei privalomumo principus. Jame numatoma, jog valstybės narės privalo garantuoti, kad jų teisinės sistemos leis sutartis sudaryti ir elektroniniu būdu. Negalima sukurti jokių kliūčių, kurios trukdytų ar kitaip apribotų elektroninių sutarčių sudarymą, turėtų įtakos jų teisei galiai bei privalomumui. Draudžiama elektroninių sutarčių diskriminacija tradicinėmis priemonėmis sudarytų sutarčių atžvilgiu. Tačiau ši direktyva leidžia valstybėms narėms padaryti tam tikras išlygas, kurių sąrašas yra baigtinis:

- 1) Sutartys skirtos nekilnojamo turto teisių sureguliuojimui (išskyrus nuomą);
- 2) sutartys, kurios pagal įstatymus reikalauja teismų, valdžios institucijų ar valstybės įgaliojimus vykdančių profesijų atstovų įsikišimo;
- 3) Garantijos ar įkeitimo sutartys, kuriais asmenys sudaro asmeniniais, šeimos tikslais;

⁶⁸ Official Records of the General Assembly, Fortieth session, Supplement No. 17 (A/40/17), para.360.

⁶⁹ UNCITRAL Model law on electronic commerce. Fifty –first session, Supplement No. 17 (A/51/17), 1996.

4) Šeimos ir paveldėjimo teisės reguliuojamos sutartys.

Kyla klausimas, ar gali būti elektroninėmis priemonėmis sudarytas sandoris, kuriam yra privaloma notarinė forma? Tiek Elektroninės komercijos direktyva, tiek UNICITRAL Pavyzdinio elektroninės komercijos įstatymas numato, jog elektroniniu būdu negali būti sudarytos sutartys, kurioms nustatyta privaloma notarinė forma, kadangi tai gali būti nesuderinama su būtinumu apsaugoti šalis ar išpėti jas dėl tam tikrų pavojų. Anot M. Civilkos, „daugelio ES ir pasaulio valstybių teisė bei praktika pripažįsta, kad elektroninės sutartys dėl savo ypatumų, prigimties ir pobūdžio per se negali tenkinti šio reikalavimo⁷⁰“. Be to, CK normose, reglamentuojančiose elektroninėmis priemonėmis sudarytų sandorių prilyginimą rašytinei sandorių formai, aiškiai išskiriama, jog jie prilyginami tik paprastai rašytinei sandorių formai.

Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002-04-10 įsakymu patvirtintas *Kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamentas*, kurio 12 str. nustatyta, jog *elektroninėmis priemonėmis nesudaromos sutartys, kurioms Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse nustatyta notarinė forma bei kurioms įstatymais nustatyta privaloma teisinė registracija*. Taigi, Lietuva išimtis padarė tik dėl šių sandorių ir nepasinaudojo Elektroninės komercijos direktyvoje jai suteikta teise padaryti išlygas dėl kitų sandorių (pvz. dėl garantijos, dėl oficialių institucijų tvirtinamų dokumentų ir sandorių). Tačiau 2006-07-01 priėmus Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymą, minėtas įsakymas 2006-09-20 Lietuvos Respublikos ūkio ministro įsakymu Nr. 4-352 neteko galios, todėl nebeliko ir sutarčių, kurių negalima sudaryti elektroninėmis priemonėmis, sąrašo. Informacinės visuomenės paslaugų įstatymo 20 str. 1 d. 4 p. tokį sąrašą pavesta sudaryti Informacinės visuomenės plėtros komitetui, tačiau šiai dienai naujasis sąrašas dar nėra sudarytas.

Apibendrinat galima teigti, jog elektroninėmis priemonėmis sudaryti sandoriai prilyginami paprastai rašytinei formai, todėl rašytiniais sandoriais turime laikyti ne tik tradiciškai „ant popieriaus“ sudarytus sandorius, bet ir elektroninėmis ryšio priemonėmis sudarytus sandorius, kuriems, atsižvelgiant į jų ypatumus, taikomos rašytinių sandorių formą reglamentuojančios teisės normos.

2.2.3. Notarinė forma

Tam tikri sandoriai yra svarbūs ne tik sandorio šalims bet ir visuomenei, todėl įstatymų leidėjas nustatė dar griežtesnius reikalavimus jų formai – tokie sandoriai turi būti patvirtinti notaro. Notarinės sandorio formos ištakos – sandorių sudarymas pas taip vadinamuosius

---

⁷⁰ Civilka M., Lamanauskas T., Osinaitė G. ir k.t. Informacinių technologijų teisė. – Vilnius: NVO teisės institutas, 2004. P. 302.

*tabelliones*⁷¹, nors jie ir nebuvo notarai ta prasme, kuria suprantame juos šiandien. „Galutinai viešasis notariatas susiformavo XII a. viduryje, kai tiek valstybė, tiek bažnyčia pripažino, kad notariškai patvirtintas dokumentas yra viešasis aktas⁷²”. Pažymėtina, jog notaras, t.y. asmuo, kuriam yra patikėtas sandorių tvirtinimas, priešingai nei kontinentinės teisės šalyse, bendrojoje teisėje nėra žinomas. Taigi ir analogiškos formos, kuri atitiktų notarinę sandorių formą, bendrosios teisės šalyse nėra. Anglosaksų teisinės sistemos šalyse yra žinoma viešojo notaro (public notary) profesija, tačiau jį su kontinentinės teisės šalyse esančiu notaru sieja tik pavadinimas. Anglosaksų „notariatas yra iš esmės kitaip sutvarkytas ir vykdo kitokias funkcijas nei kontinentinės teisės šalyse⁷³”.

Notarinė sandorių forma nuo rašytinės skiriasi tuo, kad raštu sudarytą dokumentą patvirtina specialus asmuo – notaras, kuriam įstatymas suteikia teisę *juridiškai įtvirtinti neginčijamas fizinį ir juridinių asmenų subjektines teises ir juridinius faktus, užtikrinti šių asmenų ir valstybės interesų pusiausvyrą bei garantuoti, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų*⁷⁴. Tam tikrais, įstatyme nurodytais atvejais, notarinius veiksmus gali atlikti ir Lietuvos Respublikos konsuliniai pareigūnai bei seniūnai⁷⁵. Taip pat įstatymų numatytais atvejais, kai kurie sandoriai, patvirtinti kitų asmenų, yra prilyginami notaro patvirtintiems sandoriams⁷⁶.

Civilinio kodekso normas, reglamentuojančias notarinę sandorių formą, reikia aiškinti atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos notariato įstatymo normas. Notaro tvirtinamiems sandoriams keliami daug griežtesni reikalavimai nei sandoriams, kurie gali būti sudaryti paprasta rašytine forma. Notariato įstatymo 35 str. nurodyta, jog notaro tvirtinamuose sandoriuose neturi būti ištaisymų, prirašymų, užbrauktų žodžių ir kitų neaptartų taisymų. Taip pat sandoris negali būti surašytas pieštuku.

Sandoris, kuriam yra nustatyta notarinė forma, laikomas sudarytu nuo to momento, t.y. šalių teisės ir pareigos atsiranda tik tada, kai šalių susitarimas yra patvirtinamas notaro. Notariato įstatymo 36 str. nurodyta, jog tokį dokumentą notaras patvirtina tvirtinamuoju įrašu, pasirašo ir uždeda antspaudą.

CK 1.74 str. išvardinta, kokie sandoriai turi būti sudaromi notarine forma:

---

⁷¹ Justiniano laikais beveik išnyko žodiniai senovės Romos teisės aktai ir didėjant rašytinio dokumento reikšmei, atsirado profesionalūs notarai, kurie buvo vadinami “tabelliones”. Jie tvarkydavo teisinio pobūdžio dokumentus, surašydavo įvairius prašymus bei skundus, tvirtindavo ir surašydavo testamentus bei liudytojų parodymus. Jiems leidimą vykdyti tokią veiklą išduodavo imperatorius.

⁷² Nekrošius V. Notariato teisė. – Kaunas: Dangerta, 1997. P. 25.

⁷³ Ten pat. P. 29.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas // Valstybės žinios. 1992, Nr. 28- 810. 2 str.

⁷⁵ Ten pat. 27 str., 27-1 str.

⁷⁶ Pvz. CK 2.138 str. nurodyta, kokie asmenys gali tvirtinti įgaliojimus; antstolio turto pardavimo iš varžytinių aktas, bei įmonių bankroto administratoriaus sudaryta įmonės turto pirkimo – pardavimo sutartis prilyginama notaro patvirtintai nekilnojamojo turto pirkimo – pardavimo sutarčiai;

- 1) *daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto suvaržymo sandoriai;*
- 2) *vedybų sutartis (ikivedybinė ir povedybinė);*
- 3) *kiti sandoriai, kuriems šis kodeksas nustato privalomą notarinę formą.*

Šis sąrašas nėra baigtinis, tačiau reikia atkreipti dėmesį į tai, kad notarinės formos reikalavimus gali nustatyti tik CK, todėl joks kitas teisės aktas negali nustatyti, kad sandoriui yra privaloma notarinė sandorio forma. 1964 m. CK 44 str. buvo įtvirtinta norma, jog *sandorius notariškai patvirtinti privaloma tik įstatymo numatytais atvejais*. Notarinę sandorių formą galėjo nustatyti ne tik CK, bet ir kiti įstatymai. Kaip matome, atvejų, kuomet sandoriams yra privaloma notarinė forma, naujajame CK sumažėjo. Tokio teisinio reglamentavimo pasirinkimas yra didelis žingsnis konsensualizmo link.

Notaras tvirtina ne tik tuos sandorius, kuriems CK nustato privalomą notarinę formą, bet ir sandorius, kuriuos įstatymai leidžia sudaryti žodžiu arba kuriems sudaryti įstatymai nustato paprastą rašytinę formą. Taigi, nors notarinė forma yra privaloma tik CK numatytais atvejais, vadovaujantis CK 1.77 str. suteiktu leidimu šalims sudaryti kitokios, negu įstatymas leidžia, formos sandorius bei Notariato įstatymo 45 str., šalys savo iniciatyva notarine tvarka gali patvirtinti bet kokį sandorį.

Šiek tiek detaliau aptarsime kai kuriuos privalomos notarinės formos atvejus.

CK 1.74 str. 1 d. 1 p. nustatyta, jog notarinė forma privaloma *daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto suvaržymo sandoriams*. Kadangi notarinės formos reikalavimai sandorio sudarymo procesą daro sudėtingesnę, reikalauja didesnių tiek laiko, tiek pinigų sąnaudų, šis punktas turi būti taikomas atsižvelgiant į visą CK kontekstą ir negali būti aiškinamas plečiamai. Civilinis kodeksas ne visiems sandoriams, nors ir susijusiems su nekilnojamuoju turtu, nustato privalomą notarinę formą. Minėto straipsnio pirmoje dalyje kalbama apie daiktinių teisių į nekilnojamąjį turtą perleidimą.

Pagal CK 1.98 str. nekilnojami daiktai yra *žemė ir kiti daiktai, kurie susiję su žeme ir kurių negalima perkelti iš vienos vietos į kitą nepakeitus jų paskirties bei iš esmės nesumažinus jų vertės*. Nekilnojamiesiems daiktams taip pat prilyginami įstatymuose numatyti laivai ir orlaiviai, kuriems nustatyta privaloma teisinė registracija. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje UAB „Lietverslas“ v E. Grakauskas⁷⁷ konstatavo, jog sąvoka „perleidimas“ yra apibendrinanti, civilinėje teisėje, reiškianti nuosavybės teisės perdavimą kitam asmeniui, o taip pat vienas iš būdų įgyvendinti savininkui savo disponavimo teisę tiek už atlyginimą, tiek ir neatlygintinai. *Perleidimo teisė gali būti realizuota per įvairias sandorių rūšis.*

---

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-02-17 nutartis civilinėje byloje UAB „Lietverslas“ v E. Grakauskas, Nr. 3K-3-113/2003.

Sistemiškai aiškinant CK galima teigti, jog prie CK 1.74 str. 1 d. 1 p. minimų sandorių yra priskiriami:

- nuosavybės teisės į nekilnojamąjį turtą perleidimo sandoriai, kuriems CK nustatyta privaloma notarinė forma, t.y. nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo sutartis (CK 6.393 str.); mainų sutartis (CK 6.432 str.); dovanojimo sutartis (CK 6.469 str.); turto patikėjimo sutartis (CK 6.960 str.).
- sandoriai dėl CK ketvirtojoje knygoje išvardintų daiktinių teisių nekilnojamajam daiktui nustatymo, panaikinimo, pakeitimo bei disponavimo jomis, t.y. servitutai; uzufuktai; užstatymo teisė; ilgalaikė nuoma; hipoteka; kito asmens turto administravimas.

CK 1.74 str. 1 d. 3 p. minimi *kiti* sandoriai, tačiau jiems privalomą notarinę formą gali nustatyti tik civilinis kodeksas. CK numato tokius sandorius, kuriems privaloma notarinė forma:

- įgaliojimai: *sudaryti sandorius, kuriems būtina notarinė forma* (CK antros knygos komentare nurodoma, kad „šis įgaliojimo notarinės formos reikalavimas yra taikomas tais atvejais, kai įgaliojimą sudaryti notarinės formos sandorį išduoda fizinis asmuo, taip pat kai juridinis asmuo išduoda įgaliojimą perleisti nekilnojamąjį daiktą (įmonę) kito asmens nuosavybėn arba suvaržyti teises į jo nekilnojamąjį daiktą. <...> jeigu juridinis asmuo sudaro sandorį dėl nekilnojamojo daikto įsigijimo savo nuosavybėn arba pagal sandorį jam įkeičiamas nekilnojamasis daiktas, įgaliojimo sudaryti minėtus sandorius notarui tvirtinti nėra būtina⁷⁸“. Kyla klausimas, ar teisingas yra toks normos aiškinimas? Atsižvelgiant į CK 6.393 str. 1 d. įtvirtintą nuostatą, jog *nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo sutartis turi būti notarinės formos*, darytina išvada, kad ir įgaliojimas sudaryti nekilnojamojo turto pirkimo – pardavimo sutartį turi būti patvirtintas notaro, nepaisant to, ar sutartį sudaranti šalis yra pirkėjas, ar pardavėjas. Be to, CK 2.138 str. 1 d. nėra diferencijuojama, kokiam asmenų ratui taikoma ši norma, kai tuo tarpu kitose šio straipsnio dalyse yra konkrečiai nurodyta, kokių asmenų įgaliojimai turi būti patvirtinti notaro. Tiek nekilnojamojo turto pirkimas, tiek jo pardavimas yra svarbūs veiksmai ir teisiniu, ir ekonominiu požiūriu, todėl autorės manymu, neteisinga būtų aiškinti CK 2.138 str. 1 d nuostatas siaurinamai); *fizinio asmens vardu atlikti veiksmus, susijusius su juridiniais asmenimis; fizinio asmens duodami nekilnojamajam turtui valdyti, juo naudotis ar disponuoti* (CK 2.138 str.);
- oficialieji testamentai (CK 5.28 str.);

⁷⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 276.

- bendrasis sutuoktinių testamentas (CK 5.44 str.);
- nekilnojamojo turto pasidalijimo tarp įpėdinių sutartis (CK 5.70 str.);
- rentos sutartis (CK 6.443 str.);
- dovanojimo sutartims, kurių suma didesnė kaip 50000 litų (CK 6.469 str.);
- įstatymų numatytais atvejais jungtinės veiklos sutartis (CK 6.969 str.).

Be to, reikėtų paminėti ir notarine forma sudarytos sutarties pakeitimo ar nutraukimo sąlygas. Jei kalbant apie paprasta rašytine forma sudarytą sutartį, kurioje yra išlyga, jog sutartis gali būti pakeista, papildyta, nutraukta tik raštu, buvo minima išimtis iš šios taisyklės, tai siekiant pakeisti, papildyti ar nutraukti notarine forma sudarytą sutartį reikalavimas tai padaryti tokiu pačiu būdu, t.y. notarine tvarka, yra absoliutus ir šiai taisyklei CK išimčių nenumato. CK 6.183 str. 3 d. nustatyta, jog *notarinės formos sutartis gali būti nutraukta, pakeista ar papildyta tik notarine forma*. Formuluoant „*notarinės formos sutartis*“ yra gana abstraktaus pobūdžio, todėl kyla klausimas, ar ji apima tik tuos atvejus, kai įstatymai numato privalomą notarinę sandorio formą, ar visas sutartis, kurios sudarytos notarine forma net ir tada, kai šalys pačios sutaria, kad jų sudaromas sandoris bus patvirtintas notaro? Lingvistiškai aiškinant šią normą, galima daryti išvadą, kad ji taikoma visoms sutartims, kurios sudarytos notarine forma, nepaisant to, kas tą formą nustatė. Toks šios normos aiškinimas pateikiamas ir CK šeštosios knygos komentare – „notarine forma sudaryta sutartis gali būti pakeista tik notariškai⁷⁹“ – kuriame taip pat kalbama apie notarine forma sudarytas sutartis. Tačiau, autorės manymu, tokia normos formuluoant ir jos aiškinimas yra neteisingas. Atsižvelgiant į notarinės sandorių formos tikslą bei reikšmę, taip pat į konsensualizmo principą, šią normą reiktų taikyti tik tada, kai įstatymas numato privalomą sandorio notarinę formą. Šią nuomonę būtų galima pagrįsti tuo, jog CK 6.192 str. 4 d. nustatyta, kad sutartis keičiama tokia pat forma, kokia turėjo būti sudaryta pagrindinė sutartis. Paprastai šalys savo pasirinkimu notarine forma sudaro tokius sandorius, kuriems įstatymas tokio formos reikalavimo nekelia. Dažniausiai tokios sutartys turi būti sudaromos paprasta rašytine forma, todėl, atsižvelgiant į sandorių pakeitimą reglamentuojančias teisės normas, jos gali būti keičiamos tokia pat, t.y. paprasta rašytine forma. Jei minėtą CK normą aiškintume plečiamai, tai sutarties pakeitimas, padarytas nesilaikant notarinės formos reikalavimų, būtų niekinis ir negaliojantis, kai tuo tarpu analogišką sutartį šalys sudariusios paprasta rašytine forma galės tokia pat forma ją pakeisti. Autorės manymu, reikalavimas, kad šalių pasirinkimu notarine forma sudaryta sutartis būtų pakeista notarine forma, pažeistų CK 1.5 str. įtvirtintus teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principus. Be to, vadovaujantis sutarties laisvės principu, tais atvejais, kai įstatymas nenumato privalomos sandorio formos, šalys pačios gali pasirinkti kokia forma sudaryti sandorį, o taip pat ir kokia forma jį pakeisti. Šalių teisės neturėtų būti labiau

⁷⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2003. T.1. P. 249.

varžomos vien dėl to, jog jos pasinaudojo CK 1.77 str. suteikta teise sandorį sudaryti „griežtesne” forma. Todėl atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, autorės manymu, būtų neteisinga apsunkti tolesnę šalių civilinių teisinių santykių raidą bei reikalauti, kad visi sutarties pakeitimai, papildymai ar jos nutraukimas būtų taip pat notarinės formos, jei tokia forma pagrindinei sutarčiai pagal CK nėra privaloma. Autorės manymu, būtų tikslinga pakeisti CK 6.183 str. 3 d. formuluotę, nurodant jog tik įstatyme nustatytos privalomos notarinės formos sutartis turi būti nutraukta, pakeista ar papildyta notarine forma.

Taigi, išanalizavus CK normas, reglamentuojančias sandorių sudarymo formą, galima teigti, jog notarinė sutarties forma yra būdinga daugeliui sutarčių ir Lietuvos civilinei teisei dar būdingas formalizmas. Tačiau nepaisant to, kad formalūs reikalavimai sandorių formai jų sudarymo procedūras daro sudėtingesnėmis, notarinė sandorio forma turi daug privalumų. Reikalavimas, kad sandoris būtų sudarytas notarine forma, yra tam tikra prevencinė priemonė, kuri taikoma *a priori* dar prieš sandorio sudarymą, siekiant užkirsti kelią sandorių neteisėtumui. Tačiau tam, kad nebūtų pažeidžiamas sutarties laisvės principas ir nekiltų grėsmė konsensualizmui, tokios prevencinės priemonės nėra dažnai naudojamos. Kaip jau minėta, notarinės formos reikalavimai nustatyti tiems sandoriams, kurie yra svarbūs ne tik jų sudarančioms šalims, bet ir visai visuomenei, ypatingas tokių sandorių dalykas bei jų vertė, todėl įtvirtinant notarinės formos reikalavimą, visų pirma, siekiama užtikrinti, kad notaro patvirtintas sandoris bus sudarytas teisėtai ir atitiks tikrąją šalių valią, kad bus apsaugoti sandorio šalių bei trečiųjų asmenų interesai. Notarui keliami griežtesni atidumo, rūpestingumo bei atsargumo reikalavimai, todėl notaras, prieš tvirtindamas sandorius, atlieka daugybę veiksmų: nustato asmenų tapatybę; įsitikina fizinių asmenų veiksnumu ir patikrina juridinių asmenų teisnumą; patikrina atstovo įgaliojimus; patikrina sandorio dalyvių bei kitų asmenų, prašančių atlikti notarinius veiksmus parašų tikrumą. Taip pat notaras privalo sandorio šalims išaiškinti atliekamų notarinių veiksmų prasmę ir galimas pasekmes. Taigi, notaro patvirtintas sandoris jo šalims suteikia papildomų garantijų, kad teismui, konstatavus sandorio neteisėtumą, jos gaus draudiminę išmoką⁸⁰. Todėl notarui, tinkamai neatlikus savo pareigų, gali kilti civilinės atsakomybės taikymo klausimas.

Notarinė forma turi didelę reikšmę ir įrodinėjimo procesui. Notariato įstatymo 26 str. 2 d. nurodyta, jog *pripažįstama, kad notarine forma patvirtintuose dokumentuose esantys faktai yra nustatyti ir neįrodinėjami, iki šie dokumentai įstatymų nustatyta tvarka nėra pripažinti negaliojančiais.* Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 197 str. 2 d. nustatyta, kad *dokumentai, <...> patvirtinti kitų valstybės įgaliotų asmenų laikomi oficialiais rašytiniais*

---

⁸⁰ Notarai turi apsidrausti privalomuoju civilinės atsakomybės draudimu už notaro, jo atstovo ar darbuotojų kaltais veiksmais padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą.

įrodymais ir turi didesnę įrodomąją galią. Aplinkybės, nurodytos oficialiuose rašytiniuose įrodymuose, laikomos visiškai įrodytomis, iki jos bus paneigtos kitais byloje esančiais, išskyrus liudytojų parodymus, įrodymais. Draudimas panaudoti liudytojų parodymus netaikomas, jeigu tai prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje *V. Abromavičius v L. Melianienė, D. Venckienė* pabrėžė, jog pagal CPK 197 str. 2 d. notaro patvirtintos sutartys pripažįstamos oficialiais įrodymais ir turi didesnę įrodomąją galią. Aplinkybės, nustatytos oficialiuose rašytiniuose įrodymuose, laikomos visiškai įrodytomis, iki jos paneigiamos kitais byloje esančiais įrodymais, išskyrus liudytojų parodymus. <...> Liudytojų parodymai dėl šioje sutartyje esančių duomenų neleidžiami⁸¹.

Kitoje byloje, *A. Valentukevičius v A. Liumienė*⁸², Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad *notaro patvirtinti sandoriai nenustato prezumpcijų. Tiesiog CPK 73 straipsnis notarine forma patvirtintam sandoriui suteikia didesnę įrodomąją galią, nes nustato, kad valstybės įgaliotų asmenų – o tokiu yra notaras, patvirtinti dokumentai turi prima facie galią. Ypatingą reikšmę notaro patvirtinta sutartis turi Japonijoje. Čia notarine forma sudaryta sutartis sukuria sutarties galiojimo prezumpciją bei yra pripažįstama vykdomuoju dokumentu ir gali būti priverstinai įvykdyta nepareiškiant ieškinio teisme*⁸³.

Apibendrinant galima pasakyti, kad notarinė sandorių forma nustatyta siekiant užtikrinti sudaromų sandorių teisėtumą, sandorio šalių bei trečiųjų asmenų interesų apsaugą ir yra privaloma sandoriams, turintiems ypatingą reikšmę visuomenei. Jie yra tvirtinami notaro ar kitų asmenų, kuriems įstatymas paveda atlikti notarinius veiksmus. Tokią sandorių formą gali nustatyti tik CK, o taip pat ir šalys savo susitarimu. Be to, notaro patvirtinti sandoriai užima išskirtinę vietą įrodinėjimo procese ir turi prima facie galią.

2.3. KONKLIUDENTINIAIS VEIKSMAIS SUDARYTI SANDORIAI

Pastaruoju metu vis labiau populiarėja sandoriai sudaryti konkliudentiniais veiksmais. Tarptautinių žodžių žodyne žodis „konkliudentinis“ apibūdinamas taip: – *rodantis sutikimą, leidžiantis padaryti išvadą*⁸⁴. 1964 m. CK nebuvo konkliudentinių veiksmų sąvokos. Minėto kodekso 41 str. buvo teigiama, jog *sandoris, kuriam įstatymas nenumato tam tikros formos, laikomas sudarytu taip pat ir tuo atveju, kai iš asmens elgesio matyti jo valia sudaryti sandorį*, tačiau nebuvo įvardinta kaip vadinasi tokiu būdu sudaryti sandoriai. Naujajame CK jau

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-06-29 nutartis civilinėje byloje *V. Abromavičius v L. Melianienė*, Nr. 3K-3-367.

⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-06-02 nutartis civilinėje byloje *A. Valentukevičius v A. Liumienė*, Nr. 3K-3-658/2003.

⁸³ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. – Vilnius: Justitia, 1996. P. 297.

⁸⁴ Tarptautinių žodžių žodynas. Red. Kvietkauskas V. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.

naudojama konkliudentinių veiksmų sąvoka ir CK 1.71 str. 2 d. pateikiamas konkliudentinių veiksmų apibrėžimas, t.y. *sandoris, kuriam įstatymas nenumato konkrečios formos, laikomas sudarytu, jeigu iš asmens elgesio matyti jo valia sudaryti sandorį*. Konkliudentiniais laikomi tokie asmens veiksmai, kurie jo valią sukurti, pakeisti ar nutraukti teisinius santykius išreiškia ne žodine ar rašytine forma, bet tam tikru elgesiu, iš kurio ir galima spręsti apie šią valią. Tai, kas yra laikoma konkliudentiniais veiksmais yra fakto vertinimo klausimas. Pvz. konkliudentiniais veiksmais gali būti automobilio pastatymas mokamoje automobilių stovėjimo aikštelėje; palikimo priėmimas faktiškai pradėjus jį valdyti, žetono davimas rūbinėje ir t.t. Kyla klausimas, kokiai sandorių formai priskiriami nebylių sudaryti sandoriai: žodinei ar konkliudentiniams veiksams? Autorės manymu, gestų kalba sudaryti sandoriai, nepaisant to, kad šalys juos sudarydamos nepasako žodžių, o atlieka atitinkamus veiksmus, turėtų būti priskiriami žodiniams sandoriams. Tokią išvadą galima daryti atsižvelgiant į gestų kalbos, kuri yra laikoma savarankiška kalba, specifiką⁸⁵ bei į konkliudentinių veiksmų sampratą. Konkliudentiniais veiksmais paprastai yra laikomi įprasti, elementarūs asmens veiksmai, kuriuos kita sandorio šalis gali suprasti neturėdama jokių specialių žinių. Tuo tarpu gestų kalbą gali suprasti ne kiekvienas žmogus.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje ŽŪB „Minija” v AB „Žemaitijos pienas”⁸⁶ konstatavo, jog *kiekvienu konkrečiu atveju sprendžiant, ar sutarties šalių konkliudentiniai veiksmai gali būti teisiškai reikšmingi nustatant sutarties sąlygų pakeitimą, turi būti vadovaujamosi taisykle, kad sandoriai gali būti sudaryti konkliudentiniais veiksmais, kai įstatymas nenumato konkrečios formos, ir įvertinamas ginčo šalių sutartinių santykių pobūdis bei įstatymo reikalavimai, keliami konkrečiai šalių valios išraiškai, t.y. sandorio formai*. CK 1.71 str. 2 d. nustatyta, kada galima sandorį sudaryti konkliudentiniais veiksmais – t.y. kai tokio pobūdžio sandoriui nėra nustatyta konkreti forma. Analizuojant CK nuostatas, reglamentuojančias sandorių formą, galima daryti išvadą, kad konkrečios formos įstatymai nenustato žodiniams sandoriams, todėl konkliudentiniais veiksmais gali būti sudaryti tik sandoriai, kuriuos galima sudaryti žodžiu. Konkliudentiniais veiksmais sudarius sandorį, kuriam įstatymų leidėjas nustatė rašytinės formos reikalavimus, kyla tokio sandorio galiojimo klausimas arba pasunkėja tokio sandorio sudarymo ar įvykdymo fakto įrodinėjimas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje UAB „Vilniaus vandenys” v UAB „Švenčionių energija”⁸⁷

⁸⁵ Gestų kalbos gramatika remiasi erdvės vartojimu, judesio pobūdžiu, veido išraiška. Plačiau –Danielius M. Lietuvių gestotyros pagrindai, - V., 2004.

http://www.surdo.lt/index.php?full=1&skiltis=10&st_id=18; prisijungimo laikas: 2006-11-20.

⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-10-17 nutartis civilinėje byloje ŽŪB „Minija” v AB „Žemaitijos pienas”, Nr. 3K-3-448/2005.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-02-15 nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus vandenys” v UAB „Švenčionių energija”, Nr. 3K-3-119/2006.

analizuodamas kasatoriaus argumentą, jog viešoji sutartis negali būti sudaroma konkliudentiniais veiksmais konstatavo, kad *sutartinių santykių nebuvimą būtų galima konstatuoti tik tuo atveju, jeigu įstatymas imperatyviai reikalautų, kad šalys savo susitarimą įformintų tam tikra specialia forma, ir imperatyviai nustatytų, kad formos reikalavimų nesilaikymas daro šią sutartį negaliojančia. Šiuo atveju tokių imperatyvių reikalavimų energijos pirkimo – pardavimo sutarties formai ir sutarties formos nesilaikymo padarinių aukščiau minėtos CK normos nenustato, todėl sutartinių santykių tarp ginčo šalių buvimą gali patvirtinti ir konkliudentiniai šalių veiksmai. CK nenurodo jokios konkrečios nei ofertos, nei pranešimo apie akceptavimą formos, todėl negali būti pagrindas išvadai, kad pagal CK 6.184 str. viešoji sutartis konkliudentiniais veiksmais negali būti sudaryta.*

Reziumuojant galima pasakyti, jog konkliudentiniais veiksmais laikomas toks asmens elgesys, kurį kita šalis gali suprasti neturėdama jokių specialių žinių, iš kurio matyto jo valia sudaryti sandorį. Tai, ar konkretus asmens elgesys gali būti laikomas konkliudentiniais veiksmais, yra fakto vertinimo klausimas. Be to, minėta forma galima sudaryti tik tokius sandorius, kurie gali būti sudaromi žodžiu.

Apibendrinant CK numatytas sandorių formas bei joms keliamus reikalavimus, galima teigti, jog formalių reikalavimų sandorių formai nustatymą nulėmė šios priežastys:

- siekis apsaugoti sandorio šalių interesus, kad būtų išvengta skubių ir neapgalvotų sprendimų, ir užkirsti kelią nesąžiningam šalių elgesiui;
- siekis apsaugoti trečiųjų asmenų interesus;
- siekis palengvinti įrodinėjimo procesą (t.y. tam tikrų sandorio sąlygų buvimą ar nebuvimą);
- rašytinė sandorio forma padeda įrodyti paties sandorio sudarymo ar jo įvykdymo faktą;
- siekis užtikrinti, kad šalys, pasirašiusios sutartį, vykdys prisiimtus sutartinius įsipareigojimus;
- siekis užtikrinti, kad raštu sudarius sandorį ir praėjus tam tikram laikui, sandorio turinys išliks nepakitęs ir šalys “nepamirš” savo sutartinių įsipareigojimų;
- siekis užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą ir teisėtumą.

Įstatymų leidėjas, siekdamas aukščiau minėtų tikslų bei nustatydamas atitinkamus reikalavimus sandorių formai, kartu numatė ir jų nesilaikymo padarinius. Todėl kitoje darbo dalyje bus analizuojamos sandorių formos nesilaikymo teisinės pasekmės.

3. SANDORIŲ FORMOS REIKALAVIMŲ NESILAIKYMO PASEKMĖS

„Nustatytos formos nesilaikymas yra įtikinamas įrodymas, kad šalys yra nesąžiningos ar sutartis sudaryta turint negerų ketinimų”.
(Fassberg)

Naujasis CK įtvirtino bendrą taisyklę, jog sandorio forma nėra būtinas sandorio elementas ir neturi įtakos jo galiojimui. Šalis įpareigoja jų susitarimas ir tik išimtiniais atvejais, kai įstatymas ar šalys numato, kad forma yra būtinas sandorio elementas, ji tampa viena iš sandorio galiojimo sąlygų, kurios nesilaikymas sukelia atitinkamas teises pasekmes.

Civilinio kodekso 1.93 str. nustatytos taisyklės, kurios taikomos sandorių negaliojimo dėl įstatymų reikalaujamos sandorio formos nesilaikymo atvejais. Atsižvelgiant į tai, kad įstatymo normos, reglamentuojančios sandorių formą, nurodo, kokiais atvejais sandoriai turi būti sudaryti raštu, kokie rašytinei sandorių formai yra keliami reikalavimai, taip pat į tai, kad tais atvejais, kada įstatymas nenumato privalomos sandorių formos reikalavimų, šalys gali savo susitarimą užfiksuoti bet kokia forma – galima daryti išvadą, jog sandorių negaliojimas dėl formos trūkumų apima tik rašytinius sandorius. Žodžiu sudaryti sandoriai negali būti pripažinti negaliojančiais dėl jų formos trūkumų. Autorės nuomone, atsižvelgiant į rašytinės sandorių formos rūšis, sandorių formos trūkumus galima suskirstyti į apimančius:

- paprastos rašytinės sandorių formos nesilaikymą;
- notarinės sandorių formos nesilaikymą.

Pagal bendrą taisyklę sandorių formos nesilaikymas nelemia sandorio negaliojimo – išskyrus atvejus, kada tokios teisinės pasekmės yra numatytos įstatymuose, priešingu atveju, šalis, įrodinėdama sandorio sudarymo ar vykdymo faktą, negalės remtis liudytojų parodymais. Pagal tai, sandorių formos nesilaikymo teises pasekmes būtų galima suskirstyti į dvi grupes:

- sandorių negaliojimas;
- draudimas remtis liudytojų parodymais.

Atsižvelgiant į pastarąją klasifikaciją, toliau darbe bus aptariamas sandorių formos reikalavimų nesilaikymas bei jo sukeliama teisinė pasekmė. Kadangi teisės normose, reglamentuojančiose sandorių formos reikalavimų nesilaikymą yra gana daug vertinamųjų kriterijų, siekiant papildyti šių normų turinį ir atskleisti jų taikymo praktikoje aspektus, jos bus aptariamoms kartu analizuojant ir teismų praktiką.

3.1. SANDORIŲ NEGALIOJIMAS DĖL FORMOS TRŪKUMŲ

Anot profesoriaus H. Kotz, „Europoje visos teisės sistemos turi taisykles, kurios konkrečius sandorius pripažįsta negaliojančiais, jeigu buvo nesilaikoma nustatytų formos reikalavimų⁸⁸”.

Sandorių negaliojimas dėl formos trūkumų yra taikomas *a posteriori*, t.y. jau po to, kai sandoris sudarytas, ir tai yra tarsi sankcija, kuri nustatyta už sandorio formos ydingumą. Tiek teismų praktikoje, tiek teisės doktrinoje pripažįstama, kad sandorių negaliojimo instituto paskirtis – siekti, kad civiliniuose santykiuose būtų užtikrintas teisėtumas bei stabilumas, įgytų teisių ilgaamžiškumas bei jų gerbimas. Sandorių negaliojimas yra sunkus padarinys, todėl siekiant sandorį pripažinti negaliojančiu, turi būti pakankamas teisinis pagrindas tai padaryti. Nėra išimtis ir sandorių negaliojimo dėl formos trūkumų atvejai.

Kaip jau buvo minėta, pagal bendrą taisyklę – sandorių formos trūkumai nelemia sandorio negaliojimo. Sandoriai, turintys formos trūkumų gali būti pripažinti negaliojančiais tik išimtiniais atvejais. Taigi tam, kad sandoris būtų pripažintas negaliojančiu dėl formos trūkumų, aiškina CK 1.93 str. būtų galima išskirti šias kartu taikomas sandorių negaliojimo sąlygas:

✓ „*Istatymų reikalaujama forma*“

Minėtame CK straipsnyje, kalbant apie sandorių negaliojimą, vartojami tokie žodžių junginiai: „įstatymų reikalaujamos formos nesilaikymas”, „įstatymų reikalaujamos paprastos rašytinės (notarinės) formos nesilaikymas”, „nesilaikoma įstatymų reikalaujamos formos” – t.y. nurodoma, kad sandorių forma turi būti nustatyta įstatymu. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog siekiant atsakyti į klausimą, ar atitinkamos rūšies sandoris sudarytas nepažeidžiant formos reikalavimų, ar formos reikalavimai yra nustatyti teisės aktuose, ar šalys yra laisvos pasirinkti sandorio formą, būtina sistemiškai aiškinti CK nuostatas. Turi būti atsižvelgiama ne tik į specialiąsias konkrečias sandorių rūšis reglamentuojančias normas, bet ir į bendrąsias CK nuostatas. Jei atskiras sandorių rūšis reglamentuojančios teisės normos nenumato reikalavimų sandorių formai, tai dar nereiškia, kad šalys jį gali įforminti bet kaip. Tik tuo atveju, jei nei pagal specialiąsias, nei pagal bendrąsias CK nuostatas sandoris neturi būti sudarytas konkrečia forma, šalys galės jį įforminti jų pasirinktu būdu. Taip ši nuostata aiškinama ir teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas bylą *UAB „Ir vėl” v UAB „Giedra”*, kurioje ginčas kilo dėl naujų subrangos teisinių santykių buvimo⁸⁹, konstatavo: *1964 m. CK 43 str. 1 punkte buvo įtvirtintas reikalavimas, kad įmonių tarpusavio sandoriai būtų sudaromi rašytine*

⁸⁸ Kotz H., Flessner A. European contract law, Volume one: Formation, validity and content of contracts; contracts and third parties. Oxford University press, 1997. P. 78.

⁸⁹ Ieškovas teigė, jog CK nėra reikalaujama, kad rangos sutartis turi būti sudaryta rašytine forma. Todėl teismo atsakymas remtis liudytojų parodymais yra nepagrįstas.

forma. Tuo metu galiojusio Statybos įstatymo 19 str. 1 d. (specialiajame įstatyme) <...> taip pat buvo įtvirtintas reikalavimas statybos rangos sutartį sudaryti raštu. CK yra įtvirtintas draudimas remtis liudytojų parodymais įrodinėjant sandorio sudarymo faktą tada, kai nebuvo laikytasi įstatymo reikalaujamos sandorio paprastos rašytinės formos. Todėl teismai, nustatinėdami sutarties sudarymo faktą, pagrįstai nesirėmė liudytojų parodymais⁹⁰. Taigi, kaip matome teismas, siekdamas nustatyti, ar sandoris buvo sudarytas laikantis formos reikalavimų, atsižvelgia ne tik į specialiąsias rangos sutartį reglamentuojančias nuostatas, bet ir bendruosius sandorių formos reikalavimus.

Kaip jau buvo minėta, reikalavimus sandorių formai gali nustatyti ne tik įstatymai, bet ir šalys, savo susitarimu (CK 1.77 str.). Todėl kyla klausimas dėl šios normos taikymo apimties: t.y. ar ši norma taikoma ir tuomet, kai šalys savo susitarimu sandoriui nustato vienokią ar kitokią formą? CK 6.192 str. 5 d. nurodyti šalių susitarimo dėl sutarties formos nesilaikymo teisiniai padariniai: *jeigu šalys susitarė dėl sudaromos sutarties formos, sutartis laikoma sudaryta tik tuo atveju, kai yra sutartos formos, nors pagal įstatymus tai sutarčių rūšiai tokia forma neprivaloma*. Kaip matome, sutarties forma yra viena iš jos galiojimo sąlygų, todėl kol sutartis nebus sudaryta šalių sutarta forma, tol ji negalios, t.y. šalims nesukurs teisių ir pareigų. Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, autorės nuomone, CK 1.93 str. nėra taikomas šalių aptartai sandorio formai.

Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne žodis „reikalavimas” reiškia „atkaklų, primygtinį nurodymą, vertimą ką nors atlikti”⁹¹. Teismų praktikoje suformuluota toks „įstatymo reikalavimo” aiškinimas: *„įstatymo reikalavimas reškia imperatyvią nuostatą, t.y. tokią nuostatą, kurios teisinių santykių subjektai negali panaikinti ar pakeisti tarpusavio susitarimu. Imperatyvi nuostata reiškia, kad teisės subjektas pats negali pasirinkti kitokio elgesio varianto, privalo elgtis taip, kaip yra nustatyta imperatyvioje teisės normoje”⁹²*. Paprastai teisės normose, reglamentuojančiose konkrečių sandorių formą, reikalavimai formai išreiškiami imperatyviais žodžiais „turi būti”⁹³.

Kyla klausimas, ar visais atvejais, įstatymo reikalaujamos formos nesilaikymas lems sandorio negaliojimą? Autorės manymu, atsakymas į šį klausimą yra susijęs su kitos sandorių negaliojimo dėl formos trūkumų sąlygos buvimu, t.y. toks negaliojimas turi būti įsakmiai nurodytas įstatymuose.

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-09-28 nutartis civilinėje byloje UAB “Ir vėl” v UAB “Giedra”, Nr. 3K-3-432/2005.

⁹¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. Red. Keinys S. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-10-02 nutartis civilinėje byloje UAB “Init” v UAB “Parabolė”, Nr. 3K-3-905/2000.

⁹³ Pvz. CK 6.469 str. 1 d. “sutartis, kai dovanojama didesnė kaip 5000 litų suma, turi būti rašytinė”; CK 6.478 str. 1 d. “nuomos sutartis ilgesniam kaip vienerių metų terminui turi būti rašytinė” ir t.t.

✓ „*negaliojimas įsakmiai nurodytas įstatymuose*”

CK 1.93 str. 1 bei 2 dalyse nustatyta, jog tais atvejais, kai nesilaikoma įstatymo numatytos formos, sandoris negalioja, kai tokia pasekmė įsakmiai nurodyta įstatymuose. Jei įstatymas nenumato, kad paprastos rašytinės formos reikalavimų nesilaikymas lemia sandorio negaliojimą, tuomet sandoris galios, tačiau kils kitokios formos nesilaikymo teisinės pasekmės (kilus ginčui dėl sandorio sudarymo ar įvykdymo fakto šalys turės tai įrodyti, tačiau jos negalės remtis liudytojų parodymais).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjamoje byloje *Alytaus apskrities viršininko administracija v Varėnos rajono valdyba, V. Lebednykas* ginčas kilo dėl valstybinės žemės pirkimo – pardavimo sutarties. Ieškovas teigė, jog žemės sklypas buvo nepagrįstai padidintas ir tokia sutartis prieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms. Be to, sutarties sudarymo metu A. Bujūtė (t.y. asmuo, kuriam buvo skirtas šis žemės sklypas) buvo mirusi, todėl nebuvo vienos iš sutarties šalių – pirkėjos ir jos parašu patvirtintos valios išraiškos. Šioje byloje Teismas konstatavo: *pagal Žemės įstatymo 14 str., CK 58 str.1 d. rašytine forma nesudaryta valstybinės žemės pirkimo – pardavimo sutartis pagrįstai buvo pripažinta kaip sukurianti asmeniui civilines teises ir pareigas, jeigu šalys atliko veiksmus valstybinei žemei parduoti: apibrėžė parduodamą žemės sklypą, parengė jo planą, priėmė sprendimą dėl jo pardavimo, kita šalis apmokėjo teisės aktų nustatyta tvarka apskaičiuotą žemės sklypo kainą ir žemės sklypą naudojo. Po asmens mirties surašyta sutartimi buvo atliktas tik rašytine forma nesudaryto sandorio, bet šalių veiksmais įvykdyto sandorio įforminimas*. Teismas taip pat akcentavo, jog minėtas sandoris buvo sudarytas nesilaikant reikalavimo dėl sandorio formos *A. Bujūtei esant gyvai, bet, nesant įsakmaus reikalavimo dėl rašytinės formos nesilaikymo pasekmių, šis sandoris negali būti traktuojamas niekiniu ir netaikomos jo pasekmės*⁹⁴.

Tokių atvejų, kuriuose būtų įsakmiai nurodyta, kad formos nesilaikymas sandorį daro negaliojančiu, CK nėra daug. Įsakmus nurodymas – tiesioginis pasekmių numatymas, kuris išreiškiamas taip: pvz. CK 6.99 str.: *susitarimas dėl rankpinigių, neatsižvelgiant į jų dydį, turi būti rašytinis. Rašytinės formos nesilaikymas susitarimą dėl rankpinigių daro negaliojanti*. Tokie padariniai yra numatyti ir įkeitimo (CK 4.209 str. 3 d.), laidavimo (CK 6.79 str.), garantijos (6.91 str.), rankpinigių (6.99 str. 2 d.), preliminarajai (CK 6.165 str. 2 d.), nekilnojamojo daikto pirkimo – pardavimo (CK 6.393 str. 2 d.), įmonės pirkimo – pardavimo (CK 6.403 str. 2 d.), įmonės nuomos (CK 6.538 str. 2 d.), franšizės (CK 6.767 str. 1 d.), distribucijos (CK 6.798 str.), kreditavimo (6.882 str.), turto patikėjimo (CK 6.960 str. 3 d.), jungtinės partnerystės (CK 6.969 str. 4 d.), taikos (CK 6.983 str. 3 d.) sutarčių formoms.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-04-06 nutartis civilinėje byloje *Alytaus apskrities viršininko administracija v Varėnos rajono valdyba, V. Lebednykas*, Nr. 3K-3-245/2005.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad sandorio negaliojimo dėl formos nesilaikymo pasekmės gali būti nurodytos ne tik CK, bet ir kituose įstatymuose, pvz. Lietuvos Respublikos patentų įstatymo 34 str. nurodyta, jog *licencinė sutartis sudaroma raštu. Žodinė sutartis negalioja*.

Visais čia paminėtais atvejais, įsakmus sandorio negaliojimas dėl formos trūkumų yra nurodytas specialiosiose teisės normose prie kiekvienos konkrečios sandorio rūšies formos reikalavimų. Priešingai yra reglamentuojamos notarinės sandorio formos nesilaikymo teisinės pasekmės – jos yra nurodytos bendrosiose teisės normose, t.y. taikomos visiems sandoriams, kuriuos privaloma sudaryti notarine forma.

Civilinio kodekso 1.93 str. 3 d. įtvirtinta nuostata, jog *įstatymų reikalaujamos notarinės formos nesilaikymas sandorį daro negaliojantį*. Lingvistiškai aiškindami šios normos prasmę, galime daryti išvadą, kad visais atvejais, kada bus nesilaikoma notarinės formos reikalavimų, sandoris bus negaliojantis. Čia nėra reikalaujama, kad tokio sandorio negaliojimas būtų įsakmiai nurodytas įstatymuose, t.y. konkrečias sandorio rūšis reglamentuojančiose teisės normose.

Civilinio kodekso 1.93 str. 3 d. įtvirtinta formuluotė „*įstatymų reikalaujamos notarinės formos nesilaikymas*“, atsižvelgiant į CK 1.74 str., turėtų būti aiškinama siaurinamai, t.y. tik kaip CK reikalaujamos notarinės formos nesilaikymas.

Teisės doktrinoje nurodoma, kad sandoriai, kurie yra sudaryti nesilaikant notarinės formos reikalavimų, yra niekiniai. Toks konsensualizmo principo suvaržymas ir prioriteto teikimas formos reikalavimams yra pateisinamas viešojo intereso apsauga. Minėti sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais teismo *ex officio*. Teismų praktikoje suformuluotose teisės aiškinimo ir taikymo taisyklėse nurodyta, jog teismas *ex officio* gali taikyti niekinio sandorio teisinės pasekmės, kai nagrinėjant bylą pagrindas pripažinti sandorį niekiniu yra akivaizdus. Nustatyti, ar yra akivaizdus pagrindas pripažinti sandorį niekiniu, t.y. ar buvo laikomasi notarinės sandorio formos reikalavimų, ar ne, nėra sunku, kadangi, kaip jau buvo minėta, notarinę sandorių formą konkrečiu atveju nustato tik Civilinis kodeksas. Teisės literatūroje yra ir tokia nuomonė, kad notarinės formos neatitinkantys sandoriai paprastai laikytini niekiniais, bet išimtiniais atvejais, kai teismui suteikiama galimybė juos patvirtinti, juos galima priskirti prie nugincijamų sandorių, nes niekinių sandorių negalima patvirtinti. Autorės nuomone, toks aiškinimas yra neteisingas. Draudimas patvirtinti sandorį yra taikomas tik sandorio šalims, o šiuo atveju sandorį patvirtina, t.y. pripažįsta galiojančiu, ne pačios šalys, o teismas vienos iš šalių prašymu.

Visuomeninių santykių stabilumą gali užtikrinti tik stabilūs sandoriai, todėl turi būti užkirsta galimybė juos dėl menkiausio netikslumo ar trūkumo nugincyti. Todėl įstatymų leidėjas, siekdamas apsaugoti vieną sandorio šalį nuo nesąžiningų kitos šalies veiksmų, užtikrinti teisiųjų santykių stabilumą, CK 1.93 str. 4 d. įtvirtino išimtį iš 1.93 str. 3 d. suformuluotos taisyklės,

suteikdamas teismui teisę sandorį, sudarytą nesilaikant notarinės formos reikalavimų, pripažinti galiojančiu⁹⁵, jei yra šių sąlygų visuma:

- 1) toks sandoris turi būti dvišalis;
- 2) viena iš šalių visiškai ar iš dalies įvykdė sandorį;
- 3) kita šalis vengia įforminti sandorį notarine tvarka;
- 4) yra šalies reikalavimas pripažinti sandorį galiojančiu.

Teismui pripažinus sandorį galiojančiu, jo įforminti notarine tvarka nebereikia, nes šiuo atveju teismo atliekami sandorio patvirtinimo veiksmai pakeičia notaro veiksmus.

Kyla klausimas, ar visais atvejais, kai bus minėtų sąlygų visuma, teismas pripažins sandorį galiojančiu? Autorės manymu, teismas galėtų pasinaudoti šia teise tik tuo atveju, kai visos kitos sandorio galiojimo sąlygos atitinka įstatymų reikalavimus, t.y. nėra kitų pagrindų, kuriais remiantis tokį sandorį būtų galima pripažinti negaliojančiu. CK gana abstrakčiai reglamentuoja teismo teisę pripažinti sandorį, sudarytą nesilaikant notarinės formos reikalavimų, galiojančiu: t.y. nurodo, tik minėtų sąlygų buvimą, kurių taikymas detalizuojamas teismų praktikoje.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje *P. Gudžiūnas v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija* suformulavo minėtos normos aiškinimo ir taikymo taisyklę: *sprendžiant klausimą, ar ieškovas turi CK 58 str. 5 d. (CK 1.93 str. 4 d.) numatytą teisę reikalauti pripažinti sandorį galiojančiu, reikia išsiaiškinti, ar toks sandoris neprieštarauja imperatyvioms įstatymo normoms. Taip pat būtina nustatyti, ar šalys atliko veiksmus, kuriais buvo siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas. Tuo atveju, jeigu šalių veiksmai įrodo jų suderintą valią dėl turimų teisių ir pareigų modifikavimo bei sandoris iš principo buvo teisėtas, esminę reikšmę įgyja sandorio vienpusio įvykdymo ir gavusios įvykdymą šalies vengimo sandorį įforminti aplinkybės⁹⁶.*

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje *R. Rėkaitė v. S. Rinkevičius, L. Rinkevičienė* toliau plėtojo minėtos normos aiškinimą: *esant sandoriui, kuris neatitinka ne tik privalomos notarinės formos reikalavimų, bet yra ir kiti šio sandorio negaliojimo pagrindai, CK 58 str. 5 d. turi būti taikoma, atsižvelgiant į normas, reglamentuojančias asmenų teisinius santykius, atsirandančius dėl kitų sandorių negaliojimo pagrindų. CK 58 str. 5 d. taikant izoliuotai būtų paneigiamas sisteminis teisės pobūdis ir pažeidžiami kitose teisės normose įtvirtinti imperatyvai. Pagal CK 58 str. 5 d. nesilaikius notarinės formos sudarytas sandoris teismo negali būti pripažintas*

⁹⁵ Atkreiptinas dėmesys, jog pirkimo – pardavimo sutarčių atveju, CK 1.93 str. 4 d. teismai dažnai taiko kartu su CK 6.309 str. 3 d., kurioje nustatyta, jog tais atvejais, *kai pirkti ar parduoti daiktą įsipareigojęs asmuo atsisako įforminti sutartį įstatymų nustatyta forma, kita šalis turi teisę teismo tvarka reikalauti patvirtinti sutarties sudarymą.*

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-03-26 nutartis civilinėje byloje *P. Gudžiūnas v. Klaipėdos apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-384/2001. Šioje byloje teismas konstatavo, jog siekiant nustatyti, ar yra pagrindas patvirtinti notarine tvarka nesudarytą žemės pirkimo – pardavimo sutartį, reikia atsižvelgti į tai, ar žemė buvo suteikta nepažeidžiant teisės aktų reikalavimų, ar sumokėta visa išpirkimo kaina, ar ieškovas vykdė šalių suderintą valią, ar atsakovas vengia įforminti sutartį notarine tvarka.

galiojančiu, jeigu toks sandoris yra niekinis ne tik dėl notarinės formos nesilaikymo, bet ir dėl kitų įstatymuose numatytų aplinkybių⁹⁷.

Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas akcentavo, jog *minėtos CK normos taikymas yra siejamas su būtina sąlyga – antrosios sandorio šalies vengimu įforminti sandorį notarine tvarka*. Šioje byloje teismas nustatė, jog *pirkimo – pardavimo sutartis nebuvo įforminta ir nėra įforminta notarine tvarka dėl to, kad jos sudarymo metu egzistavo ir bylos nagrinėjimo metu egzistuoja atsakovės teisių disponuoti ginčo parduotuve apribojimais*⁹⁸, todėl tai negali būti laikoma vengimu įforminti sutartį. Apibendrinat teismų praktiką minėtų kategorijų bylose, galima teigti, jog vengimas įforminti aiškinamas kaip nesąžiningas ir nepagrįstas atsisakymas sutartį įforminti notarine tvarka.

Vėlesnėse bylose teismas dar plačiau traktuoja kitos šalies vengimą įforminti sandorį notarine tvarka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjamoje byloje *N.M. v Vilniaus miesto savivaldybės taryba* buvo nustatytos tokios aplinkybės: tarp buto nuomininko ir atsakovo susiklostė teisiniai santykiai dėl buto privatizavimo, tačiau nuomininkas dėl sunkios psichinės ligos negalėjo laiku ir tinkamai įforminti dokumentų. Vėliau jis mirė. Šioje byloje Teismas konstatavo: *tarp buto nuomininko ir atsakovo susiklostė specialiaime įstatyme nustatyti teisiniai santykiai dėl buto privatizavimo, tik gyvenamosios patalpos pirkimo – pardavimo sutartis nebuvo įforminta tiek dėl buto nuomininko ligos, tiek ir dėl atsakovo, nepadėjusio psichine liga sergančiam 2-os grupės invalidui organizuoti tokios sutarties įforminimą ir notarinį jos patvirtinimą, kaltės. <...> nuomininkas visas gyvenamosioms patalpoms pirkti būtinas sąlygas įvykdė, tik pirkimo – pardavimo sutartis dėl jo ligos nebuvo įforminta notarine tvarka, o atsakovas savo pareigos įforminti šią sutartį notarine tvarka neįvykdė, todėl teismai turėjo teisę pripažinti šį sandorį galiojančiu*⁹⁹.

Byloje *UAB „Molesta“ v UAB „Spauda“* teismai nustatė šias aplinkybes: ieškovas dalyvavo aukcione ir tapo jo laimėtoju, t.y. įsigijo patalpas. Per įstatymų nustatytą laikotarpį atsakovas turėjo su ieškovu sudaryti notarinės formos sutartį, tačiau jis vengė tai daryti. Aiškindamas, ar CK 1.93 str. 4 d. taikymas nepažeidžia sutarties laisvės principo, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo: *kad sutarties laisvė, kaip ir kiekviena kita, negali būti absoliuti. Laisvės ribas gali nustatyti imperatyviosios teisės normos, teisės principai, taip pat šias ribas gali lemti kitos šalies teisės ir teisėti interesai. Be to, pačios šalys gali nustatyti savo laisvės ribas. Akivaizdu, kad privalėjimas sudaryti sutartį yra vienas iš imperatyvų, apribojančių sutarties*

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-10-01 nutartis civilinėje byloje R. Rėkaitė v S. Rinkevičius, L. Rinkevičienė, Nr. 3K-3-885/2001.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-05-07 nutartis civilinėje byloje R. Grigaliūnienė v B. Gužauskienė, Nr. 3K-3-571/2003.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-02-01 nutartis civilinėje byloje N.M. v Vilniaus miesto savivaldybės taryba, Nr. 3K-3-84/2006.

laisvę. Tačiau tokia būtinybė sudaryti sandorį gali būti nustatyta įstatymo arba atsirasti iš šalių tarpusavio susitarimų. Pozityvioji teisė nedraudžia versti kitą asmenį sudaryti sutartį, kai pareigą sudaryti sutartį nustato įstatymai arba kai savanoriškai įsipareigojama ją sudaryti (CK 6.156 straipsnis). Vienas iš tokių atvejų, kai pareiga sudaryti sutartį kyla iš paties asmens įsipareigojimo ją sudaryti, yra daikto pirkimas–pardavimas aukciono būdu (CK 6.419 straipsnis), kai pardavėjas pateikia viešąją ofertą (CK 6.167 straipsnis). Aiškinant CK 6.421 straipsnio nuostatas ad litteram (lot. paraidžiui), galima daryti išvadą, kad nekilnojamojo daikto pirkimas–pardavimas aukciono būdu laikomas įvykusi nuo to momento, kai CK 6.421 straipsnio 1 dalyje nurodytu būdu paskelbiamas aukciono laimėtojas, o įstatymo reikalaujamos formos sutarties sudarymas yra jau įvykusio sandorio įforminimas¹⁰⁰. Teismas šioje byloje pripažino, jog vengimu įforminti sandorį gali būti laikomas ir kitos šalies neapdairumas bei nerūpestingumas (pvz. dėl savo nerūpestingumo nesugebėjimas laiku pateikti dokumentų, neaptarimas papildomų sąlygų iš anksto ir t.t.). Be to, Teismas atkreipė dėmesį, kad CK 1.93 str. 4 d. įtvirtinta sąlyga – „viena iš šalių visiškai ar iš dalies vykdė sandorį“ nebūtinai reiškia tik vienpusį vykdymą. Toks sandoris gali būti vykdomas abiejų šalių. Atkreiptinas dėmesys, jog vykdant sandorį savo valią išreiškia ne tik ta šalis, kuri jį vykdo, bet ir ta šalis, kuri priima tokį įvykdymą, todėl akivaizdu, jog šalių valia buvo ne tik sudaryti, bet ir įvykdyti sandorį.

Apibendrinant sandorių negaliojimo dėl formos reikalavimų nesilaikymo nuostatas, galima pasakyti, jog tais atvejais, kai įstatyme nurodyta, kokia forma turi būti sudarytas sandoris bei tokios formos nesilaikymo pasekmės įsakmiai nurodytos, taip pat, kai sandoriui yra privaloma notarinė forma, sandoris, sudarytas pažeidžiant formos reikalavimus, yra niekinis. Tačiau išimtiniais atvejais, kuomet siekiama vieną šalį apginti nuo kitos šalies nesąžiningumo, kai siekiama išsaugoti civilinių teisinių santykių stabilumą – esant įstatyme nurodytoms aplinkybėms, teismui suteikiama teisė patvirtinti sandorių, kurie turėjo būti sudaryti notarine tvarka, sudarymą.

Tais atvejais, kai nėra tokio įsakmaus nurodymo – paprastos rašytinės formos nesilaikymas nelemia sandorio negaliojimo, tačiau riboja šalių teisę įrodinėti sandorio sudarymo bei įvykdymo faktą. Šalys tokį sandorį gali nugincyti. Sandorį pripažinus negaliojančiu taikoma dvišalė restitucija.

---

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-09-20 nutartis civilinėje byloje UAB „Molesta“ v UAB „Spauda“, Nr. 3K-3-501/2006.

3.2. DRAUDIMAS REMTIS LIUDYTOJŲ PARODYMAIS

Pagal bendrą taisyklę – paprastos rašytinės formos nesilaikymas nedaro sandorio negaliojančiu. CK 1.93 str. 2 d. nurodyta, jog pažeidus paprastos rašytinės formos reikalavimus, šalys, siekdamos įrodyti sandorio sudarymo ar jo įvykdymo faktą, praranda teisę remtis liudytojų parodymais. Draudimas remtis liudytojų parodymais sandorio sudarymo faktui įrodyti taikomas ir CK 1.76 str. 2 d. numatytu atveju, t.y. kai sandoris sudarytas panaudojant telekomunikacijų galinius įrenginius, tačiau nėra duomenų sandorio šalims nustatyti. Be to, paprastos rašytinės formos nesilaikymas ne tik apsunkina sandorio sudarymo ar įvykdymo fakto įrodinėjimą, bet ir CK numatytais atvejais draudžia ginčyti sutartį, remiantis liudytojų parodymais. CK 6.875 str. 2 d. nustatyta, *jeigu paskolos sutartis turėjo būti rašytinė, pagal šio straipsnio 1 dalį (paskolos gavėjui) ginčyti paskolos sutartį remiantis liudytojų parodymais neleidžiama*. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje *L.M. v G.D.*, kurioje kilo ginčas dėl paskolos grąžinimo akcentavo šios normos tikslą: *“tokia būdu įstatymų leidėjas vienodai abiem sutarties šalims – tiek paskolos davėjui, tiek paskolos gavėjui – apriboja įrodinėjimo priemones, atitinkamai arba įrodinėjant sutarties sudarymo faktą, arba ginčijant sudarytą sutartį”*¹⁰¹.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas bylą *S. Savinych v J. Poplavskij*, kurioje pasaugos sutartis buvo sudaryta nesilaikant paprastos rašytinės formos reikalavimų, konstatavo: *pasaugos sutarties rašytine forma nesudarymo faktas nedaro šio sandorio savaiame negaliojančiu – niekiniu, nes tokia sandorio rašytinės formos nesilaikymo pasekmė pagal pasaugos teisinius santykius reglamentuojančias teisės normas nenumatyta. Kada sandorio šalys, siekdamos savo veiksmais sukurti pasaugos teisinius santykius, nesilaiko paprastos rašytinės sandorio formos, jos tik praranda teisę sandorio sudarymo faktą įrodinėti liudytojų parodymais, tačiau tokio sandorio sudarymo faktas gali būti įrodinėjamas kitais CPK 57 str. (naujojo CPK 177 str.) numatytais įrodymais*¹⁰². Sandorio sudarymo ar jo įvykdymo faktas nustatinėjamas atsižvelgiant į faktines aplinkybes: viena iš jų - tai, ar šalys tokį sandorį vykdė, pvz. vienoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog *teismui nustačius, kad susitarimas dėl aptarnaujamos teritorijos ir išvežamų atliekų kiekio atitiko šalių valią ir buvo jų vykdomas, nebuvo pagrindo remiantis atsakovo argumentais dėl netinkamos šio sandorio formos, pripažinti jį apskritai nesudarytu*¹⁰³.

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-10-23 nutartis civilinėje byloje *L.M. v G.D.*, Nr. 3K-3-1047/2000.

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002-04-03 nutartis civilinėje byloje *S. Savinych v J. Poplavskij*, Nr. 3K-3-542/2002.

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-05-22 nutartis civilinėje byloje *UAB „Švarus miestas” v UAB „Lazdynų būstas”*, Nr. 3K-3-349/2006.

Draudimo remtis liudytojų parodymais nederėtų aiškinti plečiamai. 1964 m. CK 58 str. įtvirtintas draudimas remtis liudytojų parodymais buvo taikomas tik dėl sandorio sudarymo fakto. Pagal naująjį CK toks draudimas galioja ne tik siekiant įrodyti sandorio sudarymo, bet ir jo įvykdymo faktą. Lietuvos Apeliacinis teismas, nagrinėdamas bylą, kurioje buvo prašoma įkeitimo sutartį pripažinti negaliojančia, sukonkretino minėtos normos taikymą, konstatuodamas, jog CK 58 str. 2 d. įtvirtintas draudimas remtis liudytojų parodymais liečia sandorio sudarymo faktą, tačiau ne jo turinį. Nesant ginčo dėl sandorio sudarymo fakto, sandorio turinį galima įrodinėti visomis leistinomis įrodinėjimo priemonėmis¹⁰⁴. Be to, CK 6.831 str. 4 d. nustatyta, jog paprastos rašytinės formos nesilaikymas neatima iš šalių teisės remtis liudytojų parodymais kilus ginčui dėl perduoto saugoti ir gražinto daikto tapatybės. Šia nuostata siekiama apginti vieną šalį nuo kitos šalies nesąžiningų veiksmų bei užkirsti kelią nepagrįstam praturtėjimui.

Pažymėtina ir tai, kad pažeidus paprastos rašytinės sandorio formos reikalavimus, CK 1.93 str. 2 d. nurodytas draudimas remtis liudytojų parodymais yra taikomas tik sandorio šalims. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas bylą *S. Rimulaitis v A. Kisielius, A. Kašauskienė ir k.t.* akcentavo minėtos normos taikymo ribas: *ši nuostata uždraudžia remtis liudytojų parodymais tik sandorio šalims (suprantama, kad ir jų teisių perėmėjams) ir tik paties sandorio buvimą (pagal naująjį CK ir sandorio įvykdymą), bet nedraudžia remtis liudytojų parodymais įrodinėjant kitas įrodomąją reikšmę turinčias aplinkybes*¹⁰⁵. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, kad minėta nuostata neturėtų būti taikoma tretiesiems asmenims.

Tačiau draudimo remtis liudytojų parodymais nereikėtų suabsoliutinti ir taikyti visais paprastos rašytinės formos nesilaikymo atvejais. CK 1.93 str. 6 d. numatyta išimtis iš minėto draudimo: CK 1.93 str. 2 d. *nuostatų teismas gali netaikyti, jeigu tai prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams, būtent kai:*

- 1) *yra kitokių rašytinių, nors ir netiesioginių sandorio sudarymo įrodymų* - kyla klausimas, kas yra laikoma „kitokiais rašytiniais įrodymais“? CK pirmos knygos komentare nurodoma, kad rašytiniais įrodymais gali būti „laišškai, susirašinėjimo dokumentai, abiejų sandorio šalių ar vienos sandorio šalies, kuri ginčija sandorio faktą, parašai ant atitinkamų dokumentų, suteikiantys pagrindą manyti, kad sandoris buvo sudarytas¹⁰⁶“, pvz. vienas iš sandorio sudarymo įrodymų gali būti paskolos raštelis, kuris patvirtina paskolos sutarties sudarymo faktą ir sąlygas. Tokiu atveju liudytojų parodymai turėtų būti vertinami atsižvelgiant į turimų kitų rašytinių įrodymų turinį, šalių elgesį, susiklosčiusią praktiką bei teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus. Lietuvos Aukščiausiasis

¹⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-01-11 nutartis civilinėje byloje AB „Ūkio bankas v AB „Krekenavos agrofirma“, Nr. 2-3/2001.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999-03-22 nutartis civilinėje byloje S. Rimulaitis v A. Kisielius, A. Kašauskienė ir k.t., Nr. 3K-3-35/1999.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 208.

Teismas nagrinėdamas bylą *V. Abromavičius v L. Melianienė, D. Venckienė* pabrėžė, jog CK 1.93 str.2 d. nustatytas draudimas naudotis liudytojų parodymais nėra absoliutus. CK 1.93 str. 6 d. numatyta, kad teismas gali netaikyti draudimo remtis liudytojų parodymais, jeigu tai prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams, būtent kai¹⁰⁷ yra minėtoje CK normoje nurodytos aplinkybės. Šioje byloje teismas „kitais, nors ir netiesioginiais rašytiniais įrodymais” laikė gatvės komiteto pažymėjimą; mokėjimo už komunalines paslaugas knygelę, pažymėjimą apie laidojimo pašalpos išmokėjimą, atvirlaiškius. Taip pat „kitokiais rašytiniais įrodymais” teismai pripažįsta SMS žinučių tekstus, pajamų ir turto deklaracijas ir t.t.

- 2) *sandorio sudarymo faktą patvirtinantys rašytiniai įrodymai yra prarasti ne dėl šalies kaltės* – kaip nurodyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų Senato 2004-12-30 nutarimo Nr. 51 „Dėl Civilinio proceso kodekso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje” 4 punkte, tai gali būti tokie atvejai, kai rašytiniai įrodymai *dingo per karą, gaisrą, buvo pagrobti*. Šiuo atveju, ta šalis, kuri prašo pripažinti sandorį sudarytu, turi įrodyti dvi aplinkybes: kad rašytiniai įrodymai tikrai egzistavo ir kad jie buvo prarasti ne dėl šalies kaltės. CK pirmos knygos komentare minėtos išimties taikymas yra siejamas tik su kitos sandorio šalies kalte, t.y. nurodoma, jog rašytiniai „įrodymai prarasti dėl kitos sandorio šalies kaltės”¹⁰⁸. Autorės nuomone, toks aiškinimas pernelyg susiaurina minėtos normos taikymą. Šioje išimtyje yra tik nurodoma, kad būtina sąlyga jos taikymui yra šalies, siekiančios pripažinti sandorį sudarytu, kaltės nebuvimas ir nėra detalizuojama dėl kieno kaltės įrodymai prarasti. Tikėtina, jog tokie įrodymai gali būti prarasti ne tik dėl kitos sandorio šalies kaltės, bet ir dėl trečiųjų asmenų veiksmų, dėl kitų, nuo šalies valios nepriklausančių, aplinkybių. Toki minėtos nuostatos aiškinimą galima pagrįsti ir jau minėtu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato nutarimu, kuriame nurodoma, jog ši norma gali būti taikoma ir tada, kai rašytiniai įrodymai dingo per karą, gaisrą ir pan.
- 3) *atsižvelgiant į sandorio sudarymo aplinkybes, objektyviai nebuvo įmanoma sandorio įforminti raštu* – prie tokių aplinkybių būtų galima priskirti stichines nelaimes, avariją, karo veiksmus, t.y. dažniausiai tokios sutartys yra sudaromos ekstremaliomis sąlygomis.
- 4) *atsižvelgiant į šalių tarpusavio santykius, sandorio prigimtį bei kitas svarbias bylai aplinkybes, draudimas remtis liudytojų parodymus prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams* - tai dažniausiai taikoma situacijoms, kai sandorio šalys yra tėvai ir vaikai, sutuoktiniai, partneriai ar kiti asmenys, kuriuos sieja artimi ryšiai. Tokie

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-06-29 nutartis civilinėje byloje *V. Abromavičius v L. Melianienė*, Nr. 3K-3-367.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 208.

asmenys nėra tokie reiklūs sandorių įforminimui. Teismų praktikoje ši nuostata aiškinama taip: *neteisinga taikyti asmenims, susijusiems giminystės ryšiais, tokius pačius pasitikėjimo santykius ir jų sąlygoto tarpusavio elgesio standartus sudarant sandorį ar riboti galimybes įrodinėti sandorio sudarymą, lyginant su sandoriais tarp pašalinių asmenų*. Šioje byloje sandoris buvo sudarytas tarp ieškovės ir jos pusseserės vyro pusbrolio, kurį ieškovė yra mačiusi tik kelis kartus. Teismas konstatavo: *akivaizdu, kad šių asmenų nesieja giminystės ryšys, <...> jų tarpusavio santykiams nėra pagrindo taikyti tų abipusio pasitikėjimo ir elgesio standartų, kokie būdingi artimiesiems (sutuoktiniams, tėvams, vaikams), giminaičiams, bendrai gyvenantiems ar kartu tvarkantiems namų ūkį asmenims ir panašiai*¹⁰⁹.

Jau minėtoje byloje *V. Abromavičius v L. Melianienė*, atsakovė priešiškinio prašė pripažinti jai nuosavybės teisę į ½ dalį palikėjui priklausiusio turto. Atsakovė nurodė, jog ji kartu su palikėju, nors ir nebuvo įregistravę santuokos, kartu gyveno, vedė bendrą ūkį, kartu augino gėles, kaupė santaupas už kurias pirkė žemės sklypą bei statė namą. Žemesnės instancijos teismai nustatė, jog nesant rašytinės jungtinės veiklos sutarties bendram turtui įgyti, sandorio buvimo negalima įrodinėti liudytojų parodymais. Tačiau Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atsižvelgdamas į faktines bylos aplinkybes, konstatavo, jog šalių santykių pobūdis (t.y. atsakovė buvo pripažįstama palikėjo šeimos nare) leidžia taikyti CK 1.93 str. 6 d. nuostatas.

Apibendrinant galima pasakyti, kad įstatymų leidėjas, CK 1.93 str. 6 d. įtvirtintose išimtyse nustatydamas daug vertinamųjų kriterijų, teismui suteikė gana plačias galimybes netaikyti draudimo remtis liudytojų parodymais. Be to, atsižvelgiant į teismų praktikoje suformuotas CK 1.93 str. 6 d. aiškinimo ir taikymo taisykles, formuluotė „2 dalies nuostatų teismas gali netaikyti“ reiškia ne visos CK 1.93 str. 2 dalies netaikymą, o apima tik draudimą remtis liudytojų parodymais. Autorės manymu, šios normos dispoziciją reikėtų papildyti ją sukonkretinant ir nurodant, jog joje nustatytos išimtys taikomos ne visai minėto straipsnio 2 daliai, o tik draudimui remtis liudytojų parodymais.

Pažymėtina, jog 1964 m. CK nenumatė išimčių, kada būtų galima netaikyti ribojimo remtis liudytojų parodymais. Be to, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 9 str. 1 d. numatyta, jog *Civilinio kodekso nustatytos normos dėl sandorių negaliojimo taikomos tiems sandoriams, kurie sudaromi įsigaliojus šiam kodeksui*. Todėl kyla klausimas ar teismas gali taikyti išimtis iš minėto draudimo, jei sandoris sudarytas dar galiojant 1964 m. CK, tačiau ginčas kyla jau galiojant naujajam CK? Lietuvos Aukščiausiojo

---

¹⁰⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-06-28 nutartis civilinėje byloje UAB „Linova“ v D. V. Pauliukevičienė, Nr. 2A-239/2005.

Teismo nagrinėjamoje byloje *G. Soldatenko v J. Metkinas* buvo sprendžiamas šis klausimas. Teismas konstatavo: *teismai nepagrįstai taikė CK 1.93 str., nes <...> minėta norma taikoma tiems sandoriams, kurie sudaromi įsigaliojus šiam kodeksui, todėl šiuo atveju teismai turėjo vadovautis 1964 m. CK 58 str. 2 d., kuri nenumato išimčių taikyti ribojimą remtis liudytojų parodymais, įrodinėjant sandorio, kurio įstatymo numatytos rašytinės formos nesilaikė šalys, sudarymo ar vykdymo faktą. **Tačiau neabejotinai teismas, sprenddamas ginčą, turėjo vertinti šalių veiksmus pagal CK 1.5 str. įtvirtintus sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principus, nes tai numato Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 4 str. 4 dalis¹¹⁰.** Taigi, teismas, vadovaudamasis sąžiningumo, teisingumo bei protingumo principais, turi galimybę išvengti absoliutaus 1964 m. CK 58 str. 2 dalies taikymo.*

Reziumuojant galima pasakyti, jog pagal bendrą taisyklę paprastos rašytinės sandorio formos nesilaikymas nelemia sandorio negaliojimo, tačiau riboja šalių teisę įrodinėti sandorio sudarymo ar jo įvykdymo faktą liudytojų parodymais. Tačiau tais atvejais, kai minėtų nuostatų taikymas gali pažeisti teisingumo, protingumo bei sąžiningumo principus, teismas, atsižvelgdamas į CK 1.93 str. 6 d. įtvirtintus kriterijus ir nustatytas faktines aplinkybes, gali netaikyti minėto draudimo.

---

¹¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-10-20 nutartis civilinėje byloje *G. Soldatenko v J. Metkinas*, Nr. 3K-3-550/2004.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Šiame darbe buvo aptarta sandorių formos reikšmė bei analizuojamos atskiros sandorių formos rūšys. Taip pat, atsižvelgiant į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuluotą praktiką, buvo nagrinėjamos sandorių formos reikalavimų nesilaikymo teisinės pasekmės. Atlikto sandorių formą reglamentuojančių normų bei teismų praktikos tyrimo metu buvo pasiektas šio darbo tikslas bei patvirtintos šiame darbe keliamos hipotezės. Autorė pateikia tokias šio tyrimo išvadas:

1. Skirtingais istorijos periodais sandorių formai buvo suteikiama skirtinga reikšmė. Seniau sudarant sandorius didelis dėmesys buvo skiriamas formalių reikalavimų laikymuisi, tačiau laikui bėgant jų reikšmė mažėjo. Šiuolaikinėje privatinėje teisėje vyrauja konsensualizmo principas – reikalavimai sandorių formai vis mažėja ir vis didesnis dėmesys skiriamas sandorio turiniui ir tikrajai šalių valiai – tačiau jis derinamas kartu su formalizmo principu.
2. Vadovaujantis sutarties laisvės principu šalys pačios gali pasirinkti sandorių formą, tačiau tam tikrais atvejais, kai to reikalauja viešoji tvarka, teisės principai, gera moralė ar visuomenės interesai, sandorio formą numato įstatymai. Todėl privalomus sandorio formos reikalavimus galima laikyti išimtimi iš sutarties laisvės principo.
3. Sandorių formą siūloma apibrėžti taip: tai būdas užfiksuoti sandorį sudarančių asmenų valios išraišką, kurio dėka šalies (šalių) valia tampa žinoma, prieinama savo adresatui. Atsižvelgiant į tai galima išskirti šias glaudžiai tarpusavyje susijusias sandorių formos funkcijas: įrodinėjimo, rimtumo, nukreipiamąją.
4. CK išskiriamos tokios sandorių formos rūšys: žodinė, rašytinė (paprasta ir notarinė) bei konkludentiniais veiksmais sudaryti sandoriai. Vis labiau populiarėjant elektroninei komercijai susiduriame su elektroninėmis priemonėmis (telekomunikacijų galiniais įrenginiais) sudarytais sandoriais, kuriuos įstatymų leidėjas prilygina paprastai rašytinei formai, tačiau, atsižvelgiant į jų specifiką ir sudarymo ypatybes, jiems keliami griežtesni reikalavimai. Teisės doktrinoje kai kurios teisės normos, reglamentuojančios sandorių formą yra aiškinamos per nelyg siaurinamai, o kai kurios plečiamai, tačiau, autorės nuomone, toks aiškinimas, atsižvelgiant į viso CK teisės normų sistemą bei teismų praktiką, yra neteisingas ir kai kuriais atvejais prieštarauja imperatyvioms teisės normoms.
5. Atsižvelgiant į tai, kad privalomi formos reikalavimai yra keliami tik raštu sudarytiems sandoriams, o kai tokių reikalavimų nėra – šalys gali pačios pasirinkti, kokia forma sudaryti sandorį – galima daryti išvadą, kad sandorių formos trūkumai apima tik

rašytinius sandorius. Žodiniai sandoriai ar sandoriai, kurie sudaryti konkludentiniais veiksmais negali būti pripažinti negaliojančiais dėl jų formos trūkumų, nes įstatymų leidėjas tokiais sandorių formai nekelia jokių specialių reikalavimų.

6. Sandorių formos reikalavimų nesilaikymas sukelia dvejetainio pobūdžio teisinės pasekmės: materialines ir procesines, t.y. sandorių negaliojimą arba draudimą remtis liudytojų parodymais. Pagal bendrą taisyklę, sandorių formos nesilaikymas nelemia sandorių negaliojimo, o tik atima galimybę sandorio sudarymo ir įvykdymo faktą įrodinėti liudytojų parodymais, tačiau tais atvejais, kada privaloma sandorio forma yra numatyta įstatyme bei yra numatytos sandorio negaliojimo pasekmės – formos reikalavimų nesilaikymas sandorį daro negaliojančiu. Pagrindinės šių normų aiškinimo ir taikymo taisyklės yra suformuotos teismų praktikoje, kurioje vis labiau ryškėja konsensualizmo principo taikymas.
7. Nepaisant to, kad vis labiau linkstama atsisakyti formalių reikalavimų, tikėtina, jog forma bus aktuali tol, kol žmonės sudarinės sandorius. Tam tikros sutarties laisvės ir konsensualizmo principų išimtys, siekiant apginti sandorio šalių interesus, atsižvelgiant į protingumo bei teisingumo principus yra pateisinamos. Formos reikalavimai užima svarbią vietą sandoriuose, kurių viena iš šalių yra vartotojai ar kurie susiję su nekilnojamu turtu. Tikėtina, kad taip bus ir ateityje. Tačiau kalbant apie komercinius sandorius, galima prognozuoti, kad formos reikalavimai vis mažės ir mažės ir nebus tokie svarbūs. Be to, vis populiarėjant elektroninei komercijai bei didėjant elektroninių priemonių naudojimui įstatymų leidėjai bus priversti dar kartą peržiūrėti rašytinės formos reikalavimus ir galbūt elektroninėmis priemonėmis sudaryti sandoriai bus laikomi atskira sandorių formos rūšimi.

Atsižvelgdama į tyrimo metu gautus rezultatus bei pastebėtas teisės spragas, autorė **rekomenduoja:**

1. Pakeisti CK 1.93 straipsnio 6 dalį ją papildant taip:

„6. Šio straipsnio 2 dalyje įtvirtinto draudimo remtis liudytojų parodymais teismas gali netaikyti, jeigu tai prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principams, būtent kai:”

2. Pakeisti CK 6.183 straipsnio 3 dalį ir ją išdėstyti taip:

„3. Įstatyme nustatytos privalomos notarinės formos sutartis gali būti nutraukta, pakeista ar papildyta tik notarine forma.”

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33 – 1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 36 – 1340.
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74 – 2262.
4. Lietuvos Respublikos elektroninio parašo įstatymas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 61 – 1827.
5. Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas // Valstybės Žinios. 2004, Nr. 69-2382.
6. Lietuvos Respublikos informacinės visuomenės paslaugų įstatymas // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 65 – 2385.
7. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 28- 810.
8. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2001-08-17 įsakymas Nr. 258 „Dėl daiktų pardavimo ir paslaugų teikimo, kai sutartys sudaromos naudojant ryšio priemones, taisyklių patvirtinimo” // Valstybės Žinios. 2001, Nr. 73 – 2583.
9. Lietuvos Respublikos ūkio ministro 2002-04-10 įsakymu Nr. 119 patvirtintas „Kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teikimo vidaus rinkoje reglamentas” // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 40 – 1517.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006-03-28 nutarimas „Dėl LR Konstitucinio teismo įstatymo 62 str. 1 d. 2 p. 69 str. 4 d., LR Teismų įstatymo 11 str. 3 d., 96 str. 2 d. atitikties LR Konstitucijai”// Valstybės žinios. 2006, Nr. 36 – 1292.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1996-11-20 nutarimas „Dėl LR butų privatizavimo įstatymo 5 straipsnio atitikimo LR Konstitucijai”//Valstybės žinios. 1996, Nr. 114 – 2643.
12. 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo – pardavimo sutarčių // Valstybės žinios. 1995, Nr. 102-2283.
13. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl kai kurių informacinės visuomenės paslaugų, ypač elektroninės komercijos, teisinių aspektų vidaus rinkoje (elektroninės komercijos direktyva). 2000-06-08, 2000/31/EB.

Specialioji literatūra

14. Beatson J. Anson's law of contract. – Oxford: Oxford University Press, 2002. 739 P.

15. Civilka M., Lamanauskas T., Osinaitė G. ir k.t. Informacinių technologijų teisė. – Vilnius: NVO teisės institutas, 2004. 544 P.
16. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. IV leidimas. Red. Keinys S. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
17. Dambrauskaitė A. Sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinės pasekmės – Lietuvos ir Prancūzijos teisės lyginamieji aspektai. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S), – V., 2006. 242 P.
18. Gaivenis V. Turto paveldėjimas. – Vilnius: Justitia, 1998. 143 P.
19. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001. 349 P.
20. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001. 439 P.
21. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2003. T.1. 531 P.
22. Kiršienė J., Pakalniškis V., Ruškytė R. Civilinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius, 2004. T.1. 286 P.
23. Kotz H., Flessner A. European contract law, Volume one: Formation, validity and content of contracts; contracts and third parties. - Oxford University press, 1997. 286 P.
24. McKendrick E. Contract law: text, cases and materials. Second edition. – Oxford University press, 2005. 1270 P.
25. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. – Vilnius: Justitia, 2002. 199 P.
26. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. – Vilnius: Justitia, 1996. 607 P.
27. Majūtė V. Notarinė sandorių forma.//Juristas, Nr. 5, 2005. P. 15-19.
28. Nekrošius V. Notariato teisė. – Kaunas: Dangerta, 1997. 104 P.
29. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. – Vilnius, 1999. 263 P.
30. Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. ir k.t. Civilinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius, 2005. T. 2. 251 P.
31. The Principles of European contract law. Part III/edited by Lando O., Beale H. – The Hague: Kluwer law international, 2002. 291 P.
32. Richards P. Law of contract. – Harlow: Longman, 2002. 461 P.
33. Tarptautinių žodžių žodynas. Red. Kvietkauskas V. – Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
34. Vaišvila A. Teisės teorija. – Vilnius: Justitia, 2004. 525 P.
35. Zweigert K. Lyginamosios teisės įvadas. – Vilnius: Eugrimas, 2001. 503 P.
36. Брагинский М. И. Договорное право. Книга 1. Москва, 2000. 681 С.

37. Матвеев. И. В. Правовая природа недееспособных сделок, Москва, 2002. 171 С.

Kiti šaltiniai

38. Danielius M. Lietuvių gestotyros pagrindai, - V., 2004;
http://www.surdo.lt/index.php?full=1&skiltis=10&st_id=18; prisijungimo laikas: 2006-11-20.
39. Fuller L. Consideration and form. 41 Columb. L. Rev. 1941;
http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/amcomp31&id=637&size=2&collectionfiltered=journals&set_as_cursor=40; prisijungimo laikas 2006-06-03.
40. Mehren A. The French civil code and contract: a comparative analysis of formation and form; <http://heinonline.org/HOL/PDF?handle=hein.journals/albany55&id=1033&print=section&sectionfiltered=52&ext=.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-06-03.
41. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts;
<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>;
prisijungimo laikas: 2006-07-23.

Teismų praktika

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-09-20 nutartis civilinėje byloje UAB „Molesta“ v UAB „Spauda“, Nr. 3K-3-501/2006.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų 2006-05-22 nutartis civilinėje byloje UAB „Švarus miestas“ v UAB „Lazdynų būstas“, Nr. 3K-3-349/2006.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-02-15 nutartis civilinėje byloje UAB „Vilniaus vandenys“ v UAB „Švenčionių energija“, Nr. 3K-3-119/2006.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-02-01 nutartis civilinėje byloje N.M. v Vilniaus miesto savivaldybės taryba, Nr. 3K-3-84/2006.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006-01-11 nutartis civilinėje byloje L.B. v UAB „Laudatrix“, Nr. 3K-3-24/2006.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-10-17 nutartis civilinėje byloje ŽŪB „Minija“ v AB „Žemaitijos pienas“, Nr. 3K-3-448/2005.
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-09-28 nutartis civilinėje byloje UAB „Ir vėl“ v UAB „Giedra“, Nr. 3K-3-432/2005.
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-06-29 nutartis civilinėje byloje V. Abromavičius v L. Melianienė, Nr. 3K-3-367.

50. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-06-28 nutartis civilinėje byloje *UAB „Linova” v D. V. Pauliukevičienė*, Nr. 2A-239/2005.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005-04-06 nutartis civilinėje byloje *Alytaus apskrities viršininko administracija v Varėnos rajono valdyba, V. Lebednykas*, Nr. 3K-3-245/2005.
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-11-03 nutartis civilinėje byloje *T. Vengrytė v Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-581/2004.
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-10-20 nutartis civilinėje byloje *G. Soldatenko v J. Metkinas*, Nr. 3K-3-550/2004.
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004-01-07 nutartis civilinėje byloje *B. Lukoševičienė v Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija*, Nr. 3K-3-14/2004.
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-06-02 nutartis civilinėje byloje *A. Valentukevičius v A. Liumienė*, Nr. 3K-3-658/2003.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-05-07 nutartis civilinėje byloje *R. Grigaliūnienė v B. Gužauskienė*, Nr. 3K-3-571/2003.
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003-02-17 nutartis civilinėje byloje *UAB “Lietverklas” v E. Grakauskas*, Nr. 3K-3-113/2003.
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002-09-24 nutartis civilinėje byloje *G. Šukutis v M. Šukutis*, Nr. 3K-7-829/2002.
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002-06-20 nutartis civilinėje byloje *L. Osipovič v N. Salechova* Nr. 3K-3-814/2002.
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002-06-05 nutartis civilinėje byloje *Utenos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v A. Trinkūnas ir V. Raugo individuali įmonė*, Nr. 3K-3-831/2002 m.
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002-04-03 nutartis civilinėje byloje *S. Savinych v J. Poplavskij*, Nr. 3K-3-542/2002.
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-10-01 nutartis civilinėje byloje *R. Rėkaitė v S. Rinkevičius, L. Rinkevičienė*, Nr. 3K-3-885/2001.
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-03-26 nutartis civilinėje byloje *P. Gudžiūnas v Klaipėdos apskrities viršininko administracija*, Nr. 3K-3-384/2001.
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-10-30 nutartis civilinėje byloje *UAB „Administra” v UAB “Karpis”*, Nr. 3K-3-1093/2000.

65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-10-23 nutartis civilinėje byloje *L.M. v G.D.* , Nr. 3K-3-1047/2000.
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-10-02 nutartis civilinėje byloje *UAB „Init“ v UAB „Parabolė“*, Nr. 3K-3-905/2000.
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-04-03 nutartis civilinėje byloje *L. Kaminskaja v J. Apanavičiūtė*, Nr. 3k-3-405/2000.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000-03-15 nutartis civilinėje byloje *V. Odincov v S. Marko*, Nr. 3K-3-324/2000.
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 1999-03-22 nutartis civilinėje byloje *S. Rimulaitis v A. Kisielius, A. Kašauskienė ir k.t.*, Nr. 3K-3-35/1999.
70. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001-01-11 nutartis civilinėje byloje *AB „Ūkio bankas v AB „Krekenavos agrofirma“*, Nr. 2-3/2001.

SANTRAUKA

Sandorių forma ir jų negaliojimas dėl formos trūkumų. Teismų praktika sprendžiant sandorių negaliojimo dėl formos trūkumų bylas

***Raktiniai žodžiai:** sandoris, sandorio forma, žodinis, rašytinis, notaro patvirtintas, elektroninės priemonės.*

Laikui bėgant formos reikalavimai mažėja ir šiandien sandorių forma nėra tokia svarbi, kokia ji buvo seniau. Naujajame Civiliniame kodekse (CK) įtvirtinta bendra taisyklė, jog sandorio forma nėra būtina sandorio galiojimo sąlyga ir šalys pačios turi teisę nuspręsti, kokia forma jį sudaryti. Tačiau kai kuriems sandoriams CK nustato privalomus formos reikalavimus.

Šio darbo tikslas išanalizuoti teisės šaltinius, reglamentuojančius sandorių formą ir jų negaliojimą dėl formos trūkumų. Darbe pateikiama sandorių formos sąvoka bei analizuojamos atskiros sandorių formos rūšys ir jų ypatumai, o taip pat aptariamos formos nesilaikymo teisinės pasekmės: įstatymuose išakmiai nurodytais atvejais įstatymų reikalaujamos formos nesilaikymas sandorį daro negaliojantį, priešingu atveju, kilus ginčui dėl sandorio sudarymo ar įvykdymo fakto, paprastos rašytinės formos nesilaikymas atima iš šalių teisę remtis liudytojų parodymais šį faktą įrodyti.

Autorė atkreipia dėmesį į kai kurių teisės normų per nelyg siaurinamą ar plečiamą aiškinimą ir kritikuoja teisės doktrinoje išsakytą nuomonę bei pateikia siūlymus keisti kai kurias CK normas, reglamentuojančias sandorių formą.

SUMMARY

The form of transactions and their voidability resulting from the defects of their form.

Case – law on the voidability of transactions, resulting from the defects of their form.

Keywords: transaction, the form of transaction, oral, written, notarial, electronic communication.

Requirements of form are not as important today as they were in the past. The new Civil Code introduced a general rule: the form of transaction is not a necessary element of transaction and the parties of the transaction are free to decide, in what form their transaction is to be made. However, for some particular kinds of transactions the Civil Code introduces a mandatory requirement of the written form.

The aim of this work is to analyze the legal sources of the form of transactions and their voidability, resulting from the defects of their form. The author provides the concept of the form of transaction, analyses different kinds of the form of transactions and discloses their peculiarities. The author also discusses the legal subsequences of non – observance of the form requirements: non – observance of the mandatory (ordinary written or notarial) form, required by law in particular case, causes the nullity of such a transaction only when such a consequence is expressly indicated by law. Otherwise, in case of any legal dispute arisen from the fact of forming or performance of the transaction, failure to meet the necessary requirements of the ordinary written form deprives the parties of the right to use testimony of witnesses as an evidence aiming to prove the above-mentioned facts.

The author also pays attention to narrowing or widening interpretation of separate rules of law, criticizes the opinion given in legal doctrine and proposes to consider amendments of certain rules of Civil Code.